

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

KULTUR OG FOLKEMINDER

XVIII

UDGIVET AF
NORDSJÆLLANDSK MUSEUMSFORENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

H I L L E R Ø D 1 9 6 6

KULTUR
OG FOLKEMINDER
XVIII

UDGIVET AF
NØRDSJÆLLANDSK MUSEUMSFØRENING

REDIGERET AF
ANDERS UHRSKOV

H I L L E R Ø D 1 9 6 6

H. C. ANDERSEN I NORDSJÆLLAND

I sin pure Ungdom tilbragte H. C. Andersen en Tid i Helsingør, idet han var Discipel i Byens lærde Skole. Opholdet her fik indgribende Betydning for den unge Mands stærkt følsomme Sind, men lad os begynde med Begyndelsen.

Hans Christian Andersen var født i Odense den 2. April 1805. Om sit Liv har han fortalt udførligt i sine Erindringer »Mit Livs Eventyr« (i den Udgave, jeg har i Hænde, 632 Sider foruden Bilag), og han begynder saaledes: »Mit Liv er et smukt Eventyr, saa rigt og lyksaligt! . . . Mit Livs Historie vil sige Verden hvad den siger mig: der er en kjærlig Gud, der fører Alt til det Bedste.

1805 levede i *Odense* i en lille, fattig Stue et nygift Par, der holdt uendeligt meget af hinanden, en ung Skomager med sin Kone, han, neppe to og tyve Aar, et forunderligt begavet Menneske, en ægte poetisk Natur, hun, nogle Aar ældre, uvidende om Verden og Livet, men fuld af Hjerte.«

Faderen, der var Skomagersvend, var nylig blevet Friskomager. Pladsen i Hjemmet var stærkt begrænset. »Een eneste lille Stue, der næsten var opfyldt med Skomagerværkstedet, Sengen og den Slagbænk, hvori jeg sov, var Barndoms-Hjemmet, men Væggene vare behængte med Billeder, paa Dragkisten stod smukke Kopper, Glas og Nipserier og henne over Værkstedet ved Vinduet var en Hylde med Bøger og Viser. I det lille Kjøkken hang over Madskabet Tinrækken fuld af Tallerkener, det lille Rum syntes mig stort og rigt, Døren selv, der i Fyldingen stod malet med Landskab, var mig dengang lige saa betydende som nu et heelt Billedgalleri!

Fra Kjøkkenet kom man ad en Stige op paa Loftet, hvor der i Tagrenden mellem vort og Naboens Huus stod en Kasse Jord med

Purløg og Persille, min Moders hele Have; i mit Eventyr: *Snedronningen* blomstrer den endnu.« –

Lad os et Øjeblik se paa, hvad Historikeren har at sige om Digterens Forældre. Faderen, *Hans Andersen*, var født 1782 som Søn af en Landsbyskomager og Husmand. Han var flittig og nøjsom, men havde et uroligt Sind. Han var misfornøjet med sin Stand, som han følte sig hævet over. Han læste Shakespeare, Holberg, og 1001 Nat. Af Tro var han Rationalist. Han tog sig meget af Drengen, fortalte Eventyr for ham og lavede Legetøj til ham. Da de tunge Krigsaar kom, lod han sig 1812 hverve som Stillingsmand og laa inde som Soldat til 1814, da han vendte syg hjem fra Holsten uden at have deltaget i Krigen. Han døde 1816.

Digterens Moder, *Anne Marie Andersdatter*, var født ca. 1765, altså en Del ældre end Faderen. Om H. C. Andersens Forhold til sine Forældre hedder det, at han altid følte en uhyre Medlidenhed med sin Fader, men sin Moder elskede han. Hun var en ganske jævn Kone, der næppe kunde skrive og ikke læse Skrift. Hun var overtroisk og meget snakkesalig, medens Faderen var tavs og indesluttet. To Aar efter Faderens Død giftede Moderen sig paany og atter med en Friskomager. Han menes at have behandlet Stedsønnen honnet. Heller ikke han blev gammel, idet han døde 1822. Nu var Moderen atter alene, hvad der vel har været en stærkt medvirkende Aarsag til, at det gik tilbage for hende. Og herom hedder det, at hun sank dybere og dybere i Fattigdom og Elendighed, levede af at vaske for Folk og skylle Flasker til Apoteket, men forfaldt mere og mere til Drik og blev 1825 anbragt paa en Fattigstiftelse. Hun døde 1833. Sønnen tog sig med rørende Kærlighed af hende til det sidste og har i Eventyret »Hun duede ikke« værget hendes Minde. –

Vi vender tilbage til »Mit Livs Eventyr«. Om Faderen siger Andersen, at det havde været hans højeste Ønske at komme i Latinskolen og faa en videre Uddannelse, men Kaarene tillod det ikke. Faderens Ejendom var brændt og han selv blevet sindssyg. I Erindringerne hedder det: »Min stakkels Fader saae ikke sit kjæreste Ønske opfyldt, det kom aldrig af hans Erindring. Jeg husker, at jeg, som Lille, engang saae Taarer i hans Øine, da en af Latinskolens Disciple havde været hos ham og bestilt Støvler og da viist sine Bøger og talt om Alt hvad han lærte. »Den Vei skulde jeg ogsaa have gaaet!« sagde han, og da kysede han mig heftig og var stille hele Aftenen.«

Fattig var Hjemmet, og man maatte tage alting til Pris. I Eftersommeren gik Moderen som andre fattige Koner ud paa Markerne og samlede Aks. Hans Christian hjalp til. »En Dag kom vi paa et Sted, hvor der var en bekjendt ond Forvalter; vi saae ham komme med en frygtelig stor Hundepidsk; min Moder og alle de Andre løb, jeg havde nøgne Fødder i Træskoe og tabte disse; Kornstubbene stak mig, jeg kunde derfor ikke komme rask nok afsted, og blev tilbage alene; allerede løftede han Pidsken, jeg saae ham op i Ansigtet og sagde uvilkaarligt: »hvor tør Du slaae mig, da Gud kan see det!« – og den strenge Mand blev med Eet ganske mild, klappede mig paa Kinden, spurgte hvad jeg hed og gav mig Penge; da jeg viste min Moder disse, sagde hun til de andre Folk: »det er et mærkeligt Barn, min *Hans Christian!* alle Mennesker er ham god, og selv den onde Karl har givet ham Penge!« –

I Odense var der et Teater, og her overværede Hans Christian sammen med sine Forældre Opførelsen af Holbergs »Den politiske Kandestøber« – vel at mærke bearbejdet som Opera. Da Drengen saa de mange Mennesker, som fyldte Teateret, udbrod han pludselig: »Naa, havde vi bare saa mange Fjerdinger Smør, som her er Folk, da skulde jeg rigtignok spise.«

Var dette Udtryk en Smule prosaisk, fik Aftenen dog stor poetisk Indflydelse paa Drengen. Fra nu af kredsede hans Tanker stadig om Teateret, hvor han naturligvis sjældent fik Raad til at komme. Men saa gjorde han sig gode Venner med Plakatbæreren, hjalp ham at bringe Plakater rundt i Kvarteret og modtog som Vederlag herfor et Eksemplar, og nu blev der Fest i Stuen derhjemme. »Efter Stykkets Navn, og Personerne deri, tænkte jeg mig sammen en heel Comedie, dette var min ubevidste, første Digtning.«

Fantasi savnede Drengen ikke. Lidt senere i Erindringerne siger han om sig selv: »jeg, som var saa opfyldt af Overtro og levede under Phantasieens Magt.«

Efter Faderens Død blev han næsten helt overladt til sig selv. Moderen gik ud at vaske for Folk, og Drengen sad alene derhjemme og syslede med det lille Teater, som Faderen havde lavet til ham, syede Duketøj og læste Komediebøger.

Men nu og da kom han ind til en Præsteenke, der sammen med sin Mands Søster boede i Nabolaget. Den afdøde Præst havde skrevet Digte, og her hørte Drengen første Gang Ordet *Digter* nævne. Her

læste han også for første Gang Shakespeares Tragedier, hvad der gjorde et stærkt Indtryk paa ham. Og naar han kom hjem, spillede han baade »Hamlet« og »Kong Lear« paa sit Dukketeater. Paa den Tid skrev han sit første Stykke. Det var en Tragedie, hvori alle døde.

Som tidligere nævnt blev Moderen gift anden Gang. Stedfaderen blandede sig ikke i Hans Christians Opdragelse. Drengen blev derfor stadig overladt til sig selv, optaget af sit Dukketeater og af at sy Dragter af de mange kulørte Klude, han havde samlet sig. Moderen saa paa dette med en vis Anerkendelse, for Drengen skulde være Skrædder. Det var han født til, mente hun. Men Hans Christian havde andre Planer. Han vilde til Komedien, og det fandt Moderen helt taabeligt.

Hans Christian havde visse betydelige Evner. Hans store Læselyst, de mange dramatiske Scener, han kunde udenad, og hans høje og klangfulde Stemme var noget egenartet, der vakte en vis Opmærksomhed i flere fornemme Huse. Det gjaldt saaledes Oberst *Høegh-Guldberg*, der satte ham i Forbindelse med Prins *Christian* – senere *Christian VIII* – der boede paa Odense Slot, men noget positivt kom der dog ikke ud af det.

»Jeg gik nu hjemme, skød op og blev en lang Dreng, som min Moder sagde, hun ikke godt længere kunde lade gaae saaledes og drive om; jeg gik i Fattigskolen inde paa »Fattiggaarden«, lærte kun Religion, Skrivning og Regning, og dette sidste daarligt nok, neppe et Ord forstod jeg at bogstavere rigtigt.«

Hans Christian var blevet saa gammel, at han skulde konfirmeres, og om denne Begivenhed fortæller han følgende: »En gammel Skrædderske forandrede min afdøde Faders Overkjole til en Confirmationsdragt for mig; jeg syntes, at jeg aldrig havde baaret en saadan Stadskjole, og for første Gang i mit Liv fik jeg Støvler; min Glæde over disse var overordentlig, kun frygtede jeg, at ikke Alle skulde see, at det var Støvler, og derfor trak jeg Skafterne op over Beenklæderne og gik saaledes opad Kirkegulvet; Støvlerne knirkede, og det frydede mig i mit Inderste, at Menigheden nu kunne høre, at de vare nye; men min Andagt var forstyrret, jeg følte det og havde tillige en gruelig Samvittighedsqval over, at min Tanke var ligesaa meget hos mine Støvler, som hos den gode Gud; jeg bad ham ret i mit Hjerte tilgive mig, og tænkte saa igjen paa mine nye Støvler.«

— — —

Men Hans Christian saa klart, hvad det var, han vilde. Han havde i Aarenes Løb af Smaaskillinger sammensparet sig tretten Rigsdaler, og nu vilde han til København, som for ham var Verdens største Stad.

»Hvad skal der blive af Dig der?« spurgte min Moder. »Jeg vil være berømt!« svarede jeg og fortalte hende, hvad jeg havde læst om mærkelige Mænd, der vare fødte i Fattigdom. »Man gaaer først saa gruelig meget Ondt igjennem,« sagde jeg, – »og saa bliver man berømt!« Det var en aldeles uforklarlig Drift, som drog mig. Jeg græd, jeg bad, og tilsidst gav min Moder efter, men lod dog først en gammel, saakaldet *klog Kone* fra Hospitalet hente, og denne i Kort og Kaffe spaae mig min Fremtids Skjæbne.

»Hendes Søn bliver en stor Mand!« sagde den Gamle, »til Ære for ham skal engang *Odense By* blive illumineret.« –

Og saa kunde Moderen jo ikke have noget imod Rejsen. Hun pakkede en lille Bylt Klæder sammen, og Sønnen kom med en Postvogn.

»Saasnart jeg betraadte Land i Sjælland, gik jeg om bag et Skuur ved Strandbredden, faldt paa mine Knæ og bad Gud at hjælpe og ledsage mig, jeg følte mig trøstet derved, stolede saa fast paa Gud og min Lykke – og saa kjørte jeg hele Dagen og den næste Nat gjennem Stæder og Landsbyer; eensom stod jeg ved Vognen og spiste mit Stykke Brød, medens Ompakningen skete. Alt var mig saa fremmed, jeg syntes at jeg var langt ude i den vide Verden.«

Mandag Morgen den 6. September 1819 saa Hans Christian Andersen for første Gang fra Frederiksberg Banke København. Han var da fjorten Aar gammel.

Tre Aar tilbragte Hans Christian i København. Ind imellem havde han det taaleligt, ind imellem døjede han baade Sult og Kulde. Men han havde et usædvanligt Gaapaa-Mod, og han troede fuldt og fast paa sin gode Skæbne. Han vilde med Vold og Magt ind paa Det kgl. Teater. Først opsøgte han Danserinden *Madam Schall*, men blev afvist. Saa forsøgte han hos *Siboni*, der var Direktør for Teaterets Syngeskole. Han havde netop Middagsselskab, bl. a. med *Weyse* og *Jens Baggesen* som Gæster. Den unge Mands Skæbne vakte Medfølelse. *Weyse* fik indsamlet 70 Rdl. til ham, og *Siboni* lovede at udanne hans Stemme. Han blev dog hurtigt ked af ham.

H. C. Andersen havde, som der er sagt, en mærkelig Evne til at introducere sig. Det lykkedes ham virkelig at komme ind paa Det kgl. Teater som Korelev uden Gage. Kyndige Folk raadede ham dog til at opgive Skuespillerdrømmene og i Stedet for give sig til at studere. Da hans Stemme efterhaanden forsvandt, idet den kom i Overgang, fik han sin Afsked fra Teateret Juni 1822.

I disse Aar begyndte han at skrive. To Skuespil, »Røverne i Visenbjerg« og »Alfsol«, blev indleveret til Teateret, men naturligvis forkastet. De var »ganske blottet for Kundskaber«, idet de dog tillige »røbede umiskjendelige Digter-Anlæg«. Gnisten var der altsaa, men Grundlaget manglede.

H. C. Andersen skaffede sig Forbindelse med en Række kendte Mænd, som alle var interesserede i hans Skæbne, men langt den største Betydning for ham fik *Jonas Collin*, en Mand i fremtrædende Stillinger og med megen Indflydelse. Han var finansdeputeret og Direktør for Det kongelige Teater. Han talte den afskedigede Korelevs Sag for Kongen, og samtidig med, at »Alfsol« blev forkastet, bevilgedes der ham fri Undervisning paa Slagelse lærde Skole, hvor Filologen *Simon Meisling* var Rektor, samt en Understøttelse paa 300 Rdl. i 3 Aar.

Den 26. Oktober 1822 rejste H. C. Andersen til Slagelse, og fra den Dag af tog Collin sig af ham som en Fader, og hans Hjem blev, som *H. Topsøe-Jensen* siger, den hjemløses Tilholdssted for hele Livet.

Det syttenaarige lange Menneske blev anbragt i Skolens anden Klasse blandt Drengene paa 12–13 Aar, og nu aabnede der sig en helt ny Verden for ham – en Verden paa baade godt og ondt.

Om H. C. Andersens Ophold i Slagelse og Helsingør har vi gode Oplysninger i et stort Værk paa tre Bind »*H. C. Andersen*. Breveksling med *Jonas Collin* den ældre og andre Medlemmer af det Collinske Hus«.

De fleste Breve er fra Andersen, og af dem vil vi anføre – eller gengive – en Række Brudstykker, der skulde tjene til at belyse den vorde Digters Sindsstemning og hele Tilværelse.

Andersen begynder stadig Brevene med »Kiære Velgiører!« I et Brev af 11. Januar 1824 gør han Rede for en lille Arv paa 54 Rdl., han har modtaget. 15 Rdl. har han ladet Magistraten udbetale til

»min Moder som er gammel og meget trængende (jeg kunde jo ei gjøre bedre Brug.)« Af Restbeløbet er det meste anvendt til et Par Benklæder, Linned, Forsaaling af Støvler, Indbinding af et Leksikon og Strømper.

Derefter skriver han, at han glæder sig over »at have kundet forskafe mig disse Nødvendigheder uden atter at tage det af den Velgjører som daglig saa faderligt sørger for mig.«

Den 3. Marts omtaler han sine Karakterer, der er pæne undtagen i Græsk, hvor han er tilbage. I Opførsel har han udmærket godt hos alle Lærerne. Andersen føler sig ensom og omtaler med Glæde, at »Overlæren Hr. Qvistgaard, der som Bondeknøs paa 22 Aar kom til Studeringerne og har siden udmærkende arbeidet sig frem, har meget Godhed for mig, han er den som paa Skolen har meest med mig at gjøre, og den som daglig giver mig Mod til at arbeide frem; han er den eneste [jeg] tør nærme mig som Ven deri Byen og han mener mig det ærligt og godt.«

I Brev af 19. August 1824 taler Andersen om, at han jo burde »anderledes brilier i Skolen«, men han gør, hvad han kan. »Sæt Dem ind i min Stilling, min første Opdragelse, tænk Dem mit Hovede opfyldt med Narrestreger og et Oplag af sammenrodede Digte og Romaner, de ikke gode Evner og den fæle Flygtighed hvormed jeg sværmet om.«

Rektor Meisling er ikke af de blide. I Brev af 6. December 1824 siger Andersen om ham, at »han skiænder paa dem Alle.« Da Andersen tog fejl af et græsk Ords Bøjning, blev Meisling vred og sagde, »at jeg var en lang Rægel som skulde have et Ørefigen saa jeg gled hen af Bænken, og da han saa Vandet i mine Øine bad han mig »tørre de prosaiske Øine paa en Muursteen at det kunne blive poetisk!«

Andersen siger, at han i Øjeblikket blev »ret mismodig«, og det er let at forstaa.

Det var længe før Jernbanernes Tid. Hvor besværlig Rejsen var, ser man af en Beskrivelse i Brevet af 2. Januar 1825, hvor Andersen fortæller om Hjemrejsen til Slagelse efter Juleferien i København. »Torsdag Morgen Klokken 7 gik jeg ud af Kiøbenhavn og det havde fryset om Natten saa at Veiene de første 2 Miil vare meget gode, men jo nærmere jeg kom Roeskilde desværre blev Veien; til Roeskilde kom jeg mod Middag og traf en Bonde som jeg kiørte 3 Miile med,

det stormede og var en Regn saa jeg blev reent giennemblødt og alle mine Bøger bleve vaade. Da jeg havde kiørt de 3 Miil maatte jeg gaae 1 Miil for at naae Ringsted og det var det værste, thi Veien var i een Søle saa det gik næsten oven ind i Støvlerne og det bleev saa mørk, endelige naaede jeg Byen, tog ind paa Giæstgivergaarden og overnattede der, om Morgenen traf jeg der en Bekiendt fra Slagelse som havde selv Befordring og kom da med ham Hiem Fredag Middag Klokken 2.« –

Andersen var meget – man kan maaske ogsaa sige usædvanlig – stemningsbevæget. Det giver sig ogsaa Udtryk senere i dette Brev, og saa hedder det: »mit Hierte har De jo tilladt mig at aabne for Dem, bliv derfor ikke kied om jeg er undertiden for barnagtig eller naragtig, men De kan neppe tro hvor herligt det er at kunne meddele mig til een som føler og virker for Een.«

11. Januar er han inde paa samme vemodige Emne: »Tab ikke Modet med mig og taber De det saa gjør hvad De vil men berøv mig ikke Deres Faderhaand jeg har ellers Ingen, slet Ingen –«

Den 29. Januar hedder det: »Jeg kan ikke forstaae mig paa Rektorens Charakter i Henseende til mig, snart er han mig saa vred, snart saa overordentlig venlig, – Kongens-Fødselsdag inviterede han mig og een af de andre Disciple at spise til Middag hos sig og blive der hele Aftenen, han havde indbudt flere fra Byen og vi morede os herlig, han behandlede mig saa venlig, saa fortrolig, at jeg ret holdt af ham . . .«

Senere hedder det: »Forresten arbejder jeg nu med mere Rolighed, mit mørke Mismod kommer ikke saa tidt.«

Den 27. Marts er det Paaskeferie, og Andersen sender Collin et Brev, der fylder ialt fem Tryksider. Han fortæller om den overstaaede Eksamen. Det kniber lidt med Sprogene, men hans danske Stil er saa god, at Læreren læste den højt for Klassen. »Det er Deres Element, sagde han.«

Efter at han har fortalt om sit Levned, skriver han: »Nu kiender jeg først mig selv, lidt godmodig, men forvirret, og luftig er min Charakter; jeg har slet Intet uden Gud og Menneskenes Godhed.«

Den 19. Juni er han inde paa det samme, idet han skriver: »Jeg føler nok jeg er for barnagtig, thi blot et Smiil et venligt Ord gjør

H. C. Andersen
Efter Maleri af Alb. Küchler
(Frederiksborgmuseet)

mig strax sjæleglad, og et koldt Ansigt kan vække den høieste Mismod i min Sjæl.«

Den 2. Oktober kan han glædestraalende meddele, at han har bestaaet Eksamen og er blevet opflyttet i fjerde - ældste - Klasse. Han har faaet *Udmærket* baade i dansk Stil, i Sang og i Opførsel. Hovedkarakter: *Meget godt*. Intet Under, at han udbryder: »jeg er saa glad, saa lykkelig i disse Dage.«

Vi naar nu til 1826, og det bliver et afgørende Aar for den unge Mand. I Brev af 7. Maj meddeler han Collin, at Rektor Meisling vil blive forflyttet til Helsingør. Han har sagt til Andersen, at han gerne vil have ham med. Han kan ogsaa blive Gratist i Helsingørs Skole, og nu beder Andersen Collin ordne det med Myndighederne i København. Andersen har nøje overvejet Sagen, han har ogsaa spurgt sig til Raads, og »jeg faaer det Resultat, at jeg vil tabe meget ved at komme fra Meisling.«

Resultatet bliver, at Andersen følger med til Helsingør, og at han skal bo hos Meisling.

Turen fra Slagelse til Helsingør foregik med Vogn, og i et langt Brev af 27. Maj fortæller Andersen Collin om sine Oplevelser: »Veien fra Roeskilde, og ned til Helsingør har jeg aldrig reist og De kan derfor tro at den ret gjorde Indtryk paa mig. – Det er den mest romantiske Egn jeg endnu har seet, hvor maiestetisk deilig tager ikke Roeskilde Domkirke sig ud ved Fiorden, hvor deilige vide Udsigter finder ikke Øiet der; men det er en halsbrækkende Vei at kiøre. Bakke op og ned og nogle ere steile som et Tag og dertil kom at vore Heste vare sky, saa jeg kun halv kunde nyde den deilige Natur. Vi rullede over Værrebro og jeg tænkte paa vor Frode. Slangerup længtes jeg ret efter, for at see den By hvor den herlige Kingo legede som Barn.«

Men Slangerup blev ham en Skuffelse. Det var jo kun en lille Landsby. »I Torsdagafte var vi i Fredrichsborg, Klokken var 10, men jeg maatte ind i Slotsgaarden, hvilket underligt Indtryk gjorde ikke den gamle gothiske Bygning, med sine Taarne og Vindelbroer, paa mig. Inde i den inderste Slotsgaard groede Græsset op mellem Fliserne og det drøned i Echo ved hvert Skridt, det var Tusmørke og kun fra et enkelt Vindue skinnede et Lys ned, det var mig ret som jeg var steget et Par Aarhundred tilbage, dette var den første Ridderborg jeg havde seet, i Phantasien saa jeg Christian IV og pyntede Fruer om mig. O det var en deilig Aften. Hvor holder jeg ikke af det gamle Slot.«

Men bo der vilde han dog ikke saa gerne. »De gamle Bygninger forekommer mig stedse som Spøgelseshistorierne Børn, de har noget tiltrækkende, noget kildrende, men det skræmmer dog evigt at leve i dem.«

Vi fortsætter nu med et Udtog af et længere Brev, som Andersen skrev til *Rasmus Nyerup*, og da han syntes, det var godt skrevet, fik flere ganske det samme Brev. At Nyerup ogsaa fandt Brevet godt, ses deraf, at han – uden Andersens Vidende – lod det indrykke i »Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn«, hvor det stod at læse Løverdagen den 1. Juli 1826.

Efter at Andersen havde fortalt om Frederiksborg Slot, hedder det: »Neppe havde Aurora aabnet sin purpurfarvede Dør, før Theen drukket var, og spist vort Brød og Smør; lysteligt gik det nu

giennem den grønne Skov; hvor riig paa Udsigter og Afvexlinger: her det smukke Fredensborg – som paa min Fart derforbi syntes at see lidt chinesisk ud; der Gurre Sø og der Sundet med Thycho Brahes Ø. Jeg saae længe forgjebes efter Helsingøer – og først tæt ved opdagede jeg det. »Ak Herre Jemini, tænkte jeg, det seer jo ud som den baggesenske Fødeby!« – men da jeg kom indenfor Porten, saae de høie Huse og den brogede Menneskevrimmel, troede jeg at være i Kiøbenhavn og blev ret let om Hjertet. Jeg saae forleden første Gang Marienlyst, og de høje Bakker og de dybe Gange bragte mig til at troe, jeg vandrede i det sachsiske Schweiz; hvor fortryllende deilig er dog Udsigten fra den øverste Terrasse, dybt under mig Byen og det gamle Kronborg, lige for Sundet, vrimlende af Skibe, og til Baggrund den svenske Kyst, der seer mig saa søsterlig dansk ud, at jeg ikke kan tænke det som et andet Kongerige, kun det sorte Kullen i sin blaalige Taage siger mig at hist ude begynder et nordligt Klippeland. Hvor opløftende er det ikke at see en smuk Udsigt, og jeg troer ogsaa at den første Grad i vor Lyksalighed efter Døden vil bestaae deri, at Aanden fri kan svinge sig hen og see al det Skjønne paa Jorden. I Anledning af Prinds Frederiks Forlovelse var Byen smukt illumineret, dog viste den sig forleden langt brillantere, da Kongen paa sin Tour til Jylland var der een Dag. Byens Hovedgade bar aldeles et sydligt Præg, saa man troede at være i en italiensk By, hvor der skulde skee en hellig Procession. Alle Husene vare behængte med Krands, ja nogle næsten dækkede med Grønt; fra Gjenbo til Gjenbo havde man draget Guirlander over Gaden, eller Snore med Flag; paa flere Steder vare endogsaa smukke Ideer udførte. Herskabet spiste paa Marienlyst, og udenfor Slottet viste sig en stor Linedanser og Beridertrup, som det var Enhver frit tilladt at see. De kan tro, at det var et herligt Syn at see Terrasserne besatte med Tilskuere, lige fra det Nederste og til det Øverste, og rundt om i Træerne sadde Drengene og kladskede i Hænderne for Bajaz.«

Den 2. Juli 1826 gør Andersen i et langt Brev til Collin Rede for sin Sindsstemning og sine Standpunkter i Fagene. Meisling har, skriver han, »bragt mig til at indsee at der ligger noget hæsleg Luftigt i mit Væsen, noget Uroligt og ilende i min Aand der gjør at det falder mig dobbelt vanskeligt at trænge ind i Sprogene. Tydsk og Dansk ere de eneste jeg rigtig kan vende mig i og som det synes der kan blive noget af.«

Ved den overstaaede Eksamen har Andersen faaet pæne Karakterer undtagen i de klassiske Sprog, hvor Resultatet blev: Græsk Maaelig ?, Latin Godt ?, Latinsk Stil Temmelig godt.

Forholdet til Meisling lader til at være godt. »Hver Søndag gaaer jeg en lille Tour med Meisling; han har viist mig mange delige Partier saa det forekommer mig, at jeg er forfløttet fra Lyneborg-Hede til Phantasi-Verden eller et lille Gesnersk Idyl-Land.« –

Men det gode Forhold mellem Meisling og Andersen varede ikke. Som tidligere antydet var Meisling lunefuld, og nogen Forstaaelse af den vordende Digtets stemningsbevægede Sind havde han ikke.

Det maatte gaa galt, og det gik galt. Vi vender nu tilbage til »Mit Livs Eventyr« og gengiver, hvad Andersen mange Aar efter havde at sige om den Ting.

»Afvexlingerne, den nye Omgivelse og Virksomhed virkede oplivende ind paa Rectorens Humeur, men kun en kort Tid, og snart følte jeg mig forladt, forkuet og aandelig lidende; og dog paa samme Tid, havde Rectoren skrevet om mig til *Collin*, et Vidnesbyrd, som jeg er i Besiddelse af, hvori udtales om mig og mine Evner en ganske anden Dom, end den, jeg og min Omgivelse hørte af ham, eller kunde tænke sig ham sige; havde jeg kunnet troe Sligt, det ville have kunnet styrke mig, gjort mig aandelig sund og virket velgjørende paa hele mit Væsen. Daglig hørte jeg mig af ham frakjende næsten enhver aandelig Evne, blive tiltalt som en Idiot, en aldeles dyrisk-dum Dreng, og paa samme Tid skrev han i Alvor om mig til min høieste Foresatte *Collin*, der, ved min stadige Beretning, om hvor utilfreds Rectoren var med mig og mine ringe Evner, havde forlangt en Erklæring.

»*H. C. Andersen* blev i Enden af Aaret 1822 sat i Slagelse lærde Skole, og af Mangel paa de nødvendigste Forkundskaber, indsat, uagtet sin temmelig fremrykkede Alder, i Skolens næstnederste Classe. Begavet af Naturen med en livlig Indbildningskraft og varm Følelse, opfattede og tilegnede han sig, med større eller mindre Held, de forskjellige Undervisningsfag, alt som de tiltalede ham, men fremrykkede i det Hele dog saaledes, at man med Føie kunde tilstæde, at han efterhaanden rykkede op fra de lavere Classer til den øverste, i hvilken han for

Øieblikket befinder sig, kun med den Forskjel, at han med Undertegnede, ombyttede *Slagelse* med *Helsingør*.

Fremmed Velgjørenhed har hidtil holdt ham vedlige paa de Studerendes Bane, og jeg kan ikke fordølge, at han er denne fuldkommen værdig. Hans Anlæg ere særdeles gode, ja med Hensyn paa enkelt Aandsretning endog udmærkede; hans Flid uafbrudt, og hans Opførsel, grundet paa en elskelig Godmodighed, af den Art, at den kan tjene til Mønster for en Skoles Disciple. Hertil kommer, at han ved uafbrudt at vise den ros-værdige Anstrængelse, som han nu lægger for Dagen, vil i October 1828 kunne afsendes til Academiet.

Eftersom altsaa de trende Egenskaber, som en Skolemand saa gjerne ønsker, men sjelden finder forenede hos en Elev, umiskjendelig antræffes hos H. C. Andersen, nemlig Anlæg, Flid og fortrinlig Opførsel, kan jeg ikke andet, end anbefale ham som særdeles værdig til enhver Understøttelse, der maatte kunde tilflyde ham, for at sætte ham istand til at fortsætte sin begyndte Bane, fra hvilken hans fremrykkede Alder ikke vel tillader ham at træde tilbage. Ikke blot hans redelige Sindelag, men ogsaa hans troe Vedholdenhed og umiskjendelige Talent ere Borgen for, at det som anvendes til hans Vel, vil ingenlunde være tabt.

Helsingør, den 18. Juli 1826.

S. Mejsling,

Doctor i Philosophien og Rector for
Helsingørs lærde Skole.

Om dette Vidnesbyrd, der aander saa megen Godhed mod mig, at det bør kjendes, havde jeg som sagt, ikke Anelse, jeg var aldeles forkuet, havde ikke Tro eller Tillid til mig selv; fra *Collin* fik jeg nogle kjærlige Linier:

»Tab ikke Modet, kjære Andersen, – fat Dem, vær rolig og besindig, saa skal De see, det gaar nok. Rectoren mener Dem det godt. Hans Maade at gaae frem paa, er maaskee noget forskjelligt fra Andres, men derfor fører den ligefuldt til Maalet. Mere maaskee en anden Gang, thi nu har jeg kun lidt Tid.

Gud styrke Dem!

Deres

Collin.

Den smukke Natur rundt om gjorde vel et levende Indtryk paa mig, men jeg turde kun skotte til den; jeg kom saa godt som aldrig ud; saasnart Skoletiden var forbi blev sædvanlig Gaardens Port lukket, jeg maatte blive i den lumre Skolestue, der var god Varme endnu, sagde man, der kunde jeg lære mine Lectier; siden legede jeg med Rectorens Børn, eller sad paa mit lille Kammer; en lang Tid var Skolens Bibliothek min Stue og mit Soveværelse; her aandede jeg mellem de gamle Folianter og Skoleprogrammer. Ingen kom til mig, Kammeraterne turde det ikke, de ønskede ikke at træffe paa Rectoren. Mit Liv i de Dage dykker endnu i Erindringen frem i fæle Drømme. Jeg sidder da igjen febril paa Skolebænken, kan ikke svare, tør det ikke, og vrede Øine stirre paa mig, Spot og Latter lyder rundt om. Det var tunge, bittere Tider, fem Fjerdingaar var jeg i Rectorens Huus i Helsingør; nær havde jeg bukket under for en Behandling, som altid blev mere og mere hård, altfor hård. Min Bøn til Gud hver Aften var at tage denne Kalk fra mig, eller at jeg ikke maatte opleve næste Dag! I Skolen var det Rectorens Morskab at spotte mig, latterliggjøre min Person og tale om min Mangel paa Aandsevner. Og naar Skoletiden var endt, sad jeg der i Huset.«

Ferien tilbragte Andersen i København, det var en hel anden Tilværelse, og han fortsætter: »Der laae noget saa Eiendommeligt i Modsætningen, noget næsten Eventyrligt, at flytte fra Skolehjemmet til det Familieliv i *Kjøbenhavn*, der aabnedes mig, det Hjem her, hvor Alt Var I Høieste Grad Modsætningens Pol. Det var hos Admiral *Wulff*, hvis Hustru have fattet moderlig Godhed for mig, og hvis Børn hjerteligt og fortroligt kom mig imøde. Denne Familie var den første af Alle, der optog mig, som var jeg deres egen; jeg havde her et lykkeligt Hjem. Det var i et af de kongelige Palaier paa Amalienborg, Søcadetacademiet da var, og for hvilket *Wulff* blev Chef. Jeg fik mit Værelse ud til Pladsen, og jeg husker, at den første Aften her, idet jeg stod ved Vinduet og saae ned, kom *Aladdins* Ord mig i Tanke, hvor han fra sit rige Slot seer ud paa Pladsen og siger: »dernede gik jeg som en fattig Dreng!« Jeg følte, at Gud naadig og kjærlig havde ført mig, hele min Sjæl var fuld af Taknemlighed.

I al den Tid, jeg var i Slagelse, havde jeg neppe skrevet mere end tre, fire Smaadigte; to af disse »*Sjælen*« og »*Til min Moder*«,

findes aftrykte i »*Samlede Digte*« og høre til de ældste, jeg har; i *Helsingør* bleve kun to Digte skrevne i min Skoletid, »*Nytaarsnat*« og »*Det dødede Barn*«, dette, der først af alle mine Digte vandt Opmærksomhed og blev erkjendt og tidligst udbredt og oversat. Jeg bragte det med til Kjøbenhavn, og her læste jeg det op for mine Bekjendte. Nogle hørte paa det for Digtets Skyld, Andre for at more sig over mig og min fyenske Udtale, jeg fik hos Mange Roes og hos de Fleste et Foredrag over Beskedenhed og Mindelsen om, ikke at faae for store Tanker om mig selv. Ja een af mine velmenende Beskytterinder sagde mig, og gjentog det senere i en Skrivelse: »for Guds Skyld, bild Dem dog ikke ind, at De er Digter, fordi De kan skrive nogle Vers! det kan blive en fix Idee hos Dem. Hvad vilde De sige, om jeg gik og troede, at jeg skulde være Keiserinde i Brasilien! var det ikke Galskab og det er ogsaa Deres Tro, at De er Digter!« Men det var slet ikke min Tro, den vilde imidlertid have været mig en Livsfunke, en Trøst, havde jeg eiet den. Mine keitede Manerer var iøvrigt det, jeg meest, under Opholdet i Kjøbenhavn, maatte høre for, dernæst, at jeg sagde lige strax Alt hvad jeg tænkte. Dog Dagene i Kjøbenhavn vare mine Livsens Dage, her saae og samlede jeg med ham, Den af Alle, jeg dengang i Tankerne bøiede mig dybest for, og i Alt saae op til, det var Digteren *Adam Oehlenschläger*. Hans Roes lød fra alle Munde rundt om mig, han var mig mere, end alle andre Mennesker; stor var min Lyksalighed, da en Aften i den store oplyste Salon, hvor jeg dybt følte at min Kjole var den fattigste og jeg i Fornemmelse heraf havde trukket mig imellem de lange, nedhængende Gardiner, han kom hen til mig og rakte mig Haanden, jeg kunde have sunket paa mine Knæ for ham. Vi saaes ofte i *Wulffs* Huus, her kom *Weyse* ogsaa, som venligt talte til mig, jeg hørte ham phantasere paa Fortepiano; *Brøndsted*, der var hjemkommen til Danmark, bragte Liv ved sin Veltalighed. *Wulff* selv læste høit af sin Oversættelse af *Byron*, den fine dannede Verdensmand *Adler*, *Christian den Ottendes* Ven sluttede Kredsen, hvor *Oehlenschlägers* unge Datter *Charlotte* overraskede mig ved sin Livsglæde og sit friske, overgivne Lune. Det var deilige Dage og Aftener, alle i Kjøbenhavn.

Fra et saadant Hjem kom jeg efter Feriedagene til Rectorens Huus, selv under mildere Forhold der, det vilde dog have været en stor Overgang, nu var det som til en aandelig Pinebænk. En Dag

kom Rectoren ind til mig, han havde i Kjøbenhavn hørt tale om, jeg troer hos *Oehlenschläger*, at jeg havde oplæst et Digt, jeg havde skrevet, nemlig »*det døende Barn*«; jeg saae paa Mandens Ansigt, hvad der forestod, han fæstede gennemtrængende sit Blik på mig, forlangte at see Digtet, idet han tilføjede, at fandt han en Gnist af Poesi deri, vilde han tilgive mig. Skjælvende bragte jeg Digtet, han læste det, loe, erklærede det for Føleri og Vaas, og udtalte nu i haarde Ord hele sin Vrede; havde han gjort det i den Tro at jeg gik og spildte min Tid med at skrive Vers, eller at jeg var en Character, der maatte behandles haardt, hvilket hans Vidnesbyrd om mig benægter, da havde Meningen dog været god, men her var det vistnok kun hans Lune, hans Stemning jeg led under. Dag for Dag blev min Stilling ulykkeligere, jeg var i en saa aandelig Lidelse, at jeg maatte gaae tilgrunde, skete der ikke snart en Forandring med mig, det var ikke blot i Skoletimerne, nei paa mit Kammer, i Familiestuen, at jeg følte mig som en jaget, vild Fugl, det var den mørkeste, den bittreste Tid i hele mit Liv, det saae og erkjendte mine andre Lærere, en af disse, nuværende Pastor *Werliin*, der da læste Hebraisk med os, reiste til Kjøbenhavn og gik til *Collin*, hvem han fortalte, hvorledes jeg havde det i Rectorens Huus og i Skolen. Øieblikkelig tog *Collin* den Bestemmelse, at jeg skulde strax til *Kjøbenhavn* og læse privat. Efterretningen herom forbittrede hellig Rectoren; i Afskeden da jeg takkede ham for hvad Godt jeg havde modtaget af ham, var hans sidste Ord til mig, at jeg aldrig vilde blive Student, at de Vers jeg skrev, om de end bleve trykte, vilde som Makulatur ligge og raadne paa Bogkræmmerens Loft, og at jeg selv vilde ende paa Galehuset. Rystet til det Inderste forlod jeg ham.

Flere Aar efter, da mine Skrifter bleve læste, da »*Improvisatoren*« var udkommen, mødte jeg ham i *Kjøbenhavn*, han rakte mig forsonende Haanden, sagde deeltagende og venligt, at han havde taget feil af mig, behandlet mig galt, men nu havde jeg lykkelig fast Fod og kunde lade ham seile sin egen Sø.

Det var Forsoningens milde Ord, de tunge, mørke tilbagelagte Dage havde ogsaa bragt Velsignelse ind i mit Liv.«

Men nu er det paa Tide, at vi gengiver *Det døende Barn*, som H. C. Andersen skrev 1825.

Moder, jeg er træt, nu vil jeg sove,
Lad mig ved dit Hjerter slumre ind;
Græd dog ei, det maa Du først mig love,
Thi din Taare brænder paa min Kind.
Her er koldt og ude Stormen truer,
Men i Drømme, der er Alt saa smukt,
Og de søde Englebørn jeg skuer,
Naar jeg har det trætte Øie lukt.

Moder, seer Du Englen ved min Side?
Hører Du den deilige Musik?
See, han har to Vinger smukke hvide,
Dem han sikkert af vor Herre fik,
Grønt og Guult og Rødt for Øiet svæver,
Det er Blomster Engelen udstrøer!
Faaer jeg ogsaa Vinger mens jeg lever,
Eller, Moder, faaer jeg naar jeg dør?

Hvorfor trykker saa Du mine Hænder?
Hvorfor lægger Du din Kind til min?
Den er vaad, og dog som Ild den brænder,
Moder, jeg vil altid være din!
Men saa maa Du ikke længer sukke,
Græder Du, saa græder jeg med Dig.
O, jeg er saa træt! – maa Øiet lukke –
– Moder – see! nu kysser Englen mig!

Dette Digt blev i sin Tid sunget meget i Børneskolen. Det fandtes saaledes i *Rasmussen Lidemarks lille røde »Børnesangbog for Skolen og Hjemmet«*, hvor det var inddelt i 6 Vers. Jeg har i Halvfemserne været med til at synge det mangfoldige Gange paa Flemming Efter-skole.

Men bevæge det barnlige Sind, ogsaa hos ældre, kan »Det døende Barn«. Et smukt Eksempel herpaa finder man i Fru *Maguerite Løftings* Erindringer (Anders Uhrskov: »Landsmænd«, 1957). Fru Løftings Far, Kontorchef i Statistisk Bureau *Henrik Ferdinand Lund* (1837–1914), var første Gang gift med en fransk Dame og havde fra den Tid en Forkærlighed for det franske Sprog. I Fru Løftings

Erindringer hedder det: »Da Far var 76 Aar, oplevede han den store Sorg, at en elsket Datter, Therese Paulli, omkom ved Brammingeulykken den 26. Juli 1913, hvorfor den gamle Huslæge sagde: »Nu beholder De ikke Deres Far ret længe.« Saadan gik det ogsaa. Far blev træt og stille, og i Begyndelsen af 1914 var han meget syg. Den sidste Dag, han levede, talte han kun Fransk, og jeg hørte ham sige: »Petit Ferdinand.« Jeg ringede til min Bror og bad ham komme som af sig selv. Han kom og sad et Kvarters Tid ved Fars Seng. En Gang imellem smilte Far kærligt til ham, og da han rejste sig for at gaa, sagde Far: »Det var en lang Vej, kære Jules Ferdinand, for saa lidt.«

Sent paa Aftenen sagde Far pludselig med sin smukke afdæmpede Stemme hele H. C. Andersens Digt »Moder, jeg er træt, nu vil jeg sove . . .« Da han havde sagt det sidste Ord, lød der et stille Suk, og saa var det forbi.«

Det nævnte Digt blev trykt i H. C. Andersens første Digtsamling. »Perlen er,« siger H. Topsøe-Jensen, »det forunderligt rene og skønne »Det døende Barn«,« –

Som nævnt blev Andersen taget ud af Skolen i Helsingør for at blive undervist privat i København, og det var en Overgang saa stor som vel muligt, idet han her blev undervist af Historikeren og Theologen *Ludvig Chr. Müller*. Denne Mand, der var paavirket af Grundtvig baade i folkelig og kirkelig Henseende, fik senere som Præst og Seminarieførstander i Snedsted og Ranum afgørende Indflydelse paa mange unge, deriblandt *C. Kold*, *C. Berg* og *Morten Eskesen*. For Andersens følsomme Sind betød han meget, og det hedder da ogsaa, at H. C. Andersen var ham inderlig hengiven. –

Ikke uden Spænding gik Andersen i Oktober 1828 op til Studentereksamen, som han bestod med et pænt *Haud*, anden Karakter, for Aaret efter at slutte med den saakaldte anden Eksamen, der indbragte ham *Laud*, første Karakter.

Maalet var nu naaet. Andersen var allerede kendt som Digter, og blandt Aarets Russer regnede man med »fire store Poeter og tolv smaa«. Blandt de fire var H. C. Andersen og blandt de tolv smaa mærkeligt nok *Fr. Paludan-Müller*. »Adam Homo«s senere Digter.

H. C. Andersen havde gaaet meget igennem, og han var stærkt paa Vej til at blive berømt. Det er imidlertid ikke vor Opgave at følge ham paa denne straalende Bane, men kun omtale endnu et

Digt, der vedrører Nordsjælland. Det er Digtet om *Gurre* »Hvor Nilen vander Ægypterens Jord.«

At Andersen paa Vejen til Helsingør 1826 lagde Mærke til *Gurre*, fremgaar af et tidligere anført Brev. Maaske har dette første Indtryk været afgørende og medført senere Besøg. Bevægelse frembragte Stedet i hvert Fald i hans Sind, og Stemningen skabte mange Aar senere det smukke Digt, der som Særtryk fremkom 1842 med *H. Rungs* Komposition. Det stemningsfulde Digt egner sig godt til Fællessang, ligesom det ogsaa griber Sindet, naar en af vore store Sangere glæder en Tilhørerkreds med det. Sangen fandtes i sin Tid i Højskolesangbogen, men det gør den ikke mere – uvist af hvilken Grund. Det er ikke blot en nordsjællandsk Sang, men det er en *dansk* Sang. Den bør derfor ogsaa findes her, og den lyder saaledes efter Teksten i H. C. Andersens »Udvalgte Værker«, Tiende Bind, 1900.

GURRE

(1842)

1.

Hvor Nilen vander Ægypterens Jord
I Africas brændende Lande,
Der mødtes to Fugle, de kom fra Nord,
De talte om Danmarks Strande:
»O husker Du Sjølund, den delige Ø,
hvor de vilde Skovduer kurre,
De duftende Bøge, den stille Sø,
Husker Du *Gurre!*«
– »Ja, der har jeg bygget en Sommer-Dag.«
Saa talte den lille Svale,
»Jeg havde min Rede ved Bondens Tag,
Jeg hørte ham synge og tale:
Jeg troer der er skjønnest i Danmark!«
Chor.
Jeg troer der er skjønnest i Danmark!
Echo.
– Skjønnest i Danmark!

2.

Ved Gurre-Sø laa Kong Valdemars Borg,
Den saae ham med Tovelille,
Den kjendte hans Lykke, den kjendte hans Sorg.
– Ak Trøstens Harper hang stille;
Hans Glæde blev skrinlagt bag Kirkens Muur,
Hvor de vilde Skovduer kurre,
– Om Tovelille sang Guds Natur
Deiligst i Gurre!
Der havde de vandret hver lønlig Sti,
Naturen blev her til hende;
Han kunde ei gaae en Blomst forbi,
Den sagde: »kan Du mig kjende?«
– Jeg troer der er skjønnest i Danmark!
Chor.
Jeg troer der er skjønnest i Danmark!
Echo.
– Skjønnest i Danmark!

3.

Ved Gurre-Sø holdt Kong Valdemar Jagt,
Smukt Hornet lød gennem Skoven,
Den stod i sin rigeste Sommer-Pragt
Og Stjernerne funkled' foroven;
Da raabte Kongen saa lystelig,
Hvor de vilde Skovduer kurre:
»Lad Gud beholde sit Himmerig,
Har jeg kun Gurre!«
– Det er saa deiligt en Sommer-Dag,
Men deiligst i Nattens Stille,
Naar Stjernerne blinke og Dros lens Slag
Fortæller om Tovelille!
Jeg troer der er skjønnest i Danmark!
Chor.
Jeg troer der er skjønnest i Danmark!
Echo.
– Skjønnest i Danmark!

H. C. Andersens Digtning er omfattende og mangesidig, men mest berømte er hans Eventyr. »Disse smaa Digtninge er Verdenslitteratur, ja de eneste navngivne Litteraturværker, som Betegnelsen passer paa.« (Rubow).

H. C. Andersen er oversat til 82 Sprog. Dokumenteres kan det, at der paa Dansk har kunnet udsendes et af Andersens Eventyr paa en lang Række Sprog. I min Bogreol staar der en Bog med følgende Titel: »H. C. Andersen Kejsereens nye Klæder paa femogtyve Sprog«. Udgivet af Louis Hjelmslew og Axel Sandal. (C. A. Reitzels Forlag 1944), deraf flere asiatiske.

H. C. Andersen blev vort Lands berømteste Digter, og Spaakonen fik Ret. Odense blev illumineret til hans Ære. Han døde 1875.

KILDER:

H. C. Andersen: »Mit Livs Eventyr«.

»H. C. Andersens Brevveksling med Jonas Collin den ældre og andre Medlemmer af det Collinske Hus«. Udgivet af H. Topsøe-Jensen. Bind I-III, 1945-48.

»Nyeste Skillerie af Kjøbenhavn«. Udgivet af Fr. Thaarup, Etatsraad. 1826.

H. Topsøe-Jensen: H. C. Andersen i Dansk biografisk Leksikon, Bind I, 1933.

Marguerite Løftings Erindringer findes i Anders Uhrskov: »Landsmænd«, 1957.

Bibelske Spørgsmaal og Giensvar
(Folkemuseet)

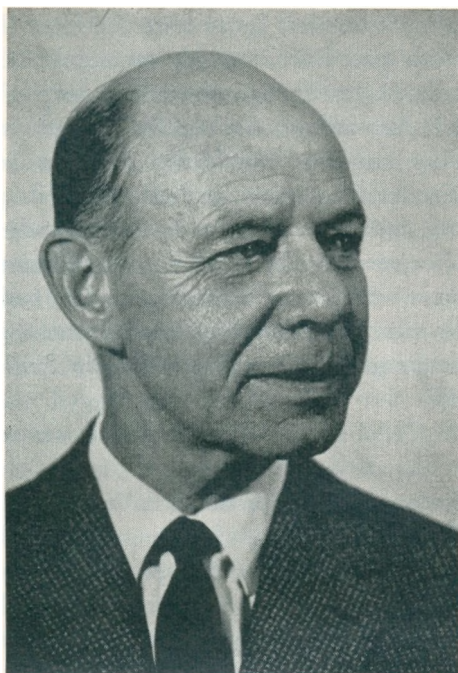
JAN STEENBERG

Inde paa Nationalmuseet i København sidder en Mand og pusler med en Masse Sedler og Kartotekskort, alle med Notater fra Rigsarkivets guldene Folianter og fra Nationalmuseets egne omfattende Arkiver samt fra gamle trykte Bøger og Skrifter. Det er altsammen noget, der, lig et Mosaikbillede, skal blive til en levende Skildring af en eller anden af Københavns Kirker. Forholdet er det, at Nationalmuseet har sat sig for at udgive et Værk om Danmarks Kirker, indeholdende saa nogenlunde alt, hvad der kan vides om vort Lands ca. 2000 Kirker. Af dette Kæmpeværk er der hidtil udkommet 20 digre Bind.

Men naar det bliver Fyraften, tager vor Mand hjem til Fredensborg, hvor han efter at have pustet ud og tændt en frisk Pibe sætter sig ved sit Arbejdsbord, hvorpaa der findes 12 Kartotekskasser, de 5 rummer hver 1000 Kort, de 7 noget færre. Alt ialt er der samlet 7–8000 Kort, hver med et eller andet Notat om Fredensborg Slots Historie, dets Indre og dets Udstyr. Man bliver maaske en Smule forbløffet, naar man faar at vide, at dette hvide Slot med italienske Palæer som Forbillede rummer 400 Værelser foruden Korridorer og Trapper. Hvert af disse Værelser har sine Tapeter og andet Udstyr, hvilket altsammen – med eventuelle Ændringer i Aarhundredernes Løb – findes noteret paa de 7–8000 Kort, der har deres Ophav fra Rigsarkivets Arkivalier, Fredensborg Slots eget Arkiv og gamle Bøger med dets Historie og Topografi.

Alt dette skal i samarbejdet og levendegjort Form blive til en Bog om Fredensborg Slot, nej, *Bogen* om Fredensborg.

Manden med Sedlerne paa Nationalmuseet og de 12 Kasser med Kort i et kulturpræget Arbejdsværelse i Fredensborg er Dr. phil. *Jan Steenberg*. Han er iøvrigt af gammel Hillerødslægt, var i en

Jan Steenberg

Aarrække Lektor ved Frederiksborg Statsskole, har skrevet en Bog om Frederiksborg Slot og adskillige Gange glædet nærværende Aarbogs Læsere med sine Skildringer. »Kultur og Folkeminder« har derfor bedt Jan Steenberg om at fortælle noget om sit Liv og om, hvordan han blev Historiker, og heri har han indvilliget. Men inden vi begynder paa dette, bør Slægtskabet med Nordsjælland klargøres.

En af Hillerøds agtede og ansete Borgere var i sin Tid *Hans Jensen Dahlerup*, der var født i Tyrsted i Jylland 1758 og død i Hillerød 1838. Som ganske ung kom han til Nordsjælland, blev »Skriverdreng« paa et offentligt Kontor i Amtsbyen, avancerede til »Skriverkarl«, siden til Fuldmægtig hos Amtmanden, *Heinrich von Levetzow*, en Stilling, han beklædte i over tyve Aar. Dernæst blev han Forstander for Hillerød Hospital, Slotsgade 23, og Vejinspektør for Frederiksborg og Kronborg Amter, hvortil senere føjedes et tredje Embede som Postmester i Hillerød. Foruden at passe disse tre smaa Embeder udførte Dahlerup forskellige juridiske Arbejder, altsam-

men nødvendigt for at ernære hans store Familie. Han var gift to Gange og havde ialt tyve Børn, saa der var mange Munde at mætte.

Fra denne gamle Hillerødborger, som man iøvrigt kan læse mere om i »Kultur og Folkeminder«, Aarbog X, 1958, stammer Jan Steenberg, idet Dahlerup var hans Tipoldefar. Jan Steenberg er født 23. Juni 1901 som Søn af Civilingeniør *Frederik (Frits) Chabot Steenberg*, født 1873 og død 1965. Efter at Faderen havde taget Eksamen som cand. polyt., rejste han til Zürich for at uddanne sig som Elektroingeniør. Hans senere Hovedbeskæftigelse var ved Frederiksberg Elektricitetsværk, men fra 1923 drev han selvstændig Ingeniørvirksomhed. Jan Steenbergs Mor var *Inger Othilia Emilie Jensen*, født 1874 og død 1945.

Og nu giver vi Ordet til Jan Steenberg.

»Vi var fire Søskende. En Bror døde, da han var 17 Aar gammel. Saa var vi tre tilbage. Den ældste af os er min Bror, der er Ingeniør, den yngste er min Søster, der er Sygeplejerske. Jeg drillede mine Forældre med at sige, at min store Bror var den ældste, min lille Bror var den yngste, min Søster var den eneste Pige – og jeg var ingenting.

Som Dreng var min største Interesse Tegning. Jeg tegnede alt, hvad der overhovedet kom inden for min Rækkevidde, alt ligefra Blomstervaser, Ølflasker, Flødekander og til Landskaber. I Tolv-aarsalderen begyndte jeg at tegne Slotte. Jeg var henne at tage en Skitse af Rosenborg, men jeg vilde gerne se et rigtigt Slot. I November 1912 saa jeg for første Gang Frederiksborg Slot. Saa vidste jeg, hvordan et Slot saa ud. Jeg tænkte dengang nærmest paa at blive Arkitekt (og det var lykkeligt, at jeg ikke blev det).

Den Dag, jeg var blevet Student – det var fra Schneekloths Skole 1919 – var jeg ude at besøge min Morbror, *Jens Marton*. Hans Morbror, Arkitekten *Jens Vilhelm Dahlerup*, havde bl. a. bygget Det kgl. Teater. Selv var han cand. theol. og Lærer paa Opfostringshuset, hvor min Morfar var Forstander. Han sagde da til mig: »Du skal se at blive Arkitekt. Hvis du ikke kan blive Arkitekt, vil jeg raade dig til at studere Jura, for saa kan man blive alt muligt.« Jeg svarede: »Man kan vist ikke blive Skolelærer.« Hvortil han bemærkede: »Det kan Du saagu være glad for.« – Han var en bitter Mand. Men Skæbnen vilde, at jeg alligevel blev Skolelærer.

Jeg regner med, at jeg er arveligt belastet, baade paa fædrene og mødrene Side. Arkæologen *J. J. A. Worsaae* skriver i sine Breve om min Oldefar paa mødrene Side, Stiftsprovst *Ludvig Dahlerup* i Aarhus, at han var »en vakker Mand«, der var levende interesseret i Domkirkens Historie. Nogle Maaneder senere var Worsaae i Ringsted for at se paa Kirken der, og da benyttede han Lejligheden til at rose min Oldefar paa fædrene Side, *Laurentius Steenberg*. Han fik omtrent den samme Betegnelse. Han var »en vakker Mand«, der havde haft stor Indflydelse paa Kirkens Restaurering og var meget interesseret i Kirkens Historie. Hans Søn igen – min Farfar – var Overlæge paa St. Hans Hospital i Roskilde, og da man engang i 1880erne skulde bygge det nye Kurhus ved Sindssygehospitalet, fandt man Resterne af den gamle Bistrup Kirkes Fundamenter. De maatte ryddes af Vejen, men inden det skete, gav min Bedstefar en meget nøjagtig Beskrivelse af Ruinerne, og denne Beskrivelse røber megen historisk og arkæologisk Interesse, som man ikke skulde tiltro en Læge. Beretningen er for en stor Del aftrykt i Værket »Danmarks Kirker«. –

Jeg var som Dreng ikke optaget af disse Forfædres Virke, men det har jo nok ligget i min Underbevidsthed. Det har det ogsaa gjort hos Far til Trods for, at han sagde, at Historie var hans allerværste Fag i Skolen. Han undrede sig altid over, at han havde faaet en Søn, der var Historiker. Men saa skete der noget. Det var i 1933 efter Hitlers Overtagelse af Magten, at et Par Kusiner, der var bosat i Tyskland, skrev til Far og bad ham om at skaffe dem en Arierattest, og det medførte, at Far kom til at gøre slægtshistoriske Studier og blev meget interesseret i disse Ting. I et Par Sommerferier rejste Far og Mor Landet rundt og besøgte alle de Præstegaarde, hvor Slægtens Forfædre havde siddet som Præster. Han blev saa den drivende Kraft i Udgivelsen af Slægtsbogen, der udkom under Krigen, og hvori han havde udarbejdet de meget omfattende Slægtsregistre. Dette har jeg taget som et Eksempel paa, at de fleste Mennesker har en historisk Interesse, uden at de selv ved af det.

I Skolen var Historie mit bedste Fag. Hver Gang det strejfede Kunsthistorie, gibbede det i mig. Efter at jeg var blevet Student, begyndte jeg med at læse Kunsthistorie, men saa viste det sig, at det var det klogeste at tage Skoleembedseksamen, og da jeg havde lige-saa stor Interesse for Historie som for Kunsthistorie, gik jeg over til

at læse Historie som Hovedfag og Dansk som Bifag. Her mødte jeg *Vilhelm Andersen* som en levende Fortolker af dansk Digtning. Uden Forbindelse med dette har Vilhelm Andersen og jeg fundet hinanden i vor fælles Kærlighed til Fredensborg.

Da jeg skulde op til Eksamen i Historie, vaagnede jeg med den Indskydelse: »Nu skal Du læse om Konciliet i Konstanz.« Saa læste jeg paa det om Morgenens, kom op i det hos Professor *Arup* og fik ug. (Det fik jeg nu ikke alle Steder).

Mange Aar efter traf jeg paa Nørreport Station en af mine gamle Elever, der studerede Jura, og da fortalte han mig, at han samme Dag skulde op til Embedseksamen. »Drømte De noget i Nat?« spurgte jeg ham. Jo, han havde da drømt om et eller andet i det Pensum, der var Tale om, og saa fortalte jeg, hvordan det var gaaet mig. Samme Eftermiddag mødte jeg ham igen paa Nørreport Station, og da saa han saa glad ud, at jeg ikke tog i Betragtning at gaa hen og trykke hans Haand. Og saa fortalte han mig, at han havde sagt til sig selv: »Naar Dr. Steenberg kan bringe en saadan Historie til Torvs, saa kan Du ogsaa gaa hen og læse paa det, Du har drømt om i Nat« – og saa kom han op i det. –

Embedseksamen tog jeg i 1928. Saa begyndte jeg Undervisningen, skønt jeg allerede da havde drømt om at komme til Nationalmuseet, men jeg tog alligevel Pædagogicum, og inden jeg vidste af det, sad jeg paa et Kateder. Man begyndte jo saa smaat med Vikariater. Men saa skete der det, at en velhavende Slægtning i Holland gav mig saa mange Penge, at jeg kom ud at rejse et Aars Tid. Det var her i Danmark og over hele Landet, Sjælland, Fyn og Jylland samt Nordtyskland. Emnet var Brydningen mellem dansk og nordtysk Kirkearkitektur i det 12. og 13. Aarhundrede med Brændpunkt i Sydslesvig, som jeg besøgte i en Række Sommerferier i Begyndelsen af Trediverne.

Saa manglede jeg egentlig kun een Kirkeprovins, nemlig Lolland-Falster, og saa vilde Skæbnen, at jeg blev Adjunkt i Nakskov 1930. Paa Lolland var der en Mængde Kirker fra den Periode, som mine Studier drejede sig om, og det hjalp kolossalt, at Far forærede mig sin gamle Bil, saa jeg kunde futte rundt og se paa Kirker.

Det var egentlig meget lykkelige Aar, dels paa Grund af Studierne, og dels, fordi det morede mig at undervise. 1935 skrev jeg en Disputats, og skønt jeg aldrig har truffet noget Menneske, der troede

paa de Resultater, jeg var kommet til, saa blev den antaget af det filosofiske Fakultet. Titelen var »Studier i dansk og nordtysk Teglstensarkitektur i det 13. Aarhundrede.« Oponnenter var Dr., senere Professor *Christian Elling* og Dr. *Johan Plesner*.

Bogen bragte mig Doktorgraden og gav Anledning til, at jeg blev Lektor ved Frederiksborg Statsskole i 1938. Her tilbragte jeg en Række lykkelige Aar som Lærer i Historie og Dansk. Her skrev jeg Bogen om Frederiksborg Slot, der egentlig udsprang af mit Skolearbejde, idet jeg som Speciale til Studentereksamen vilde opgive Frederiksborg Slot som Monument, hvad der førte mig ind paa en Række Arkivstudier. –

Under den sidste Krig sad jeg bag de nedrullede Gardiner og læste Sakse. Jeg fik da Lyst til at udgive nogle Læsestykker til Skolebrug, men jeg var klar over, at Sakse ikke kunde staa alene. Dertil var der for megen Kildekritik af Mænd som Arup og Weibull. Jeg udarbejdede da en samlet Række Kildesteder af Sakse, Roskilde Krønike, Knytlingesaga og meget mere. Den udkom i 1943 midt under den sidste Verdenskrig og midt under Danmarks Besættelse og er kommet i 5 Oplag.«

I Slutningen af Bogen læser man et Stykke af Sakse: »Efter Valdemars Død fornyede Kejser Frederik sine Krav til Danmark. 1184 sendte han Siegfred af Orlamünde til Kong Knud (den Sjette) for at faa denne til at aflægge Lensed til Kejseren.« Siegfred var gift med Knuds Søster, hvilket naturligvis formentes at virke blødgørende paa Kongen.

Det blev Ærkebiskop Absalon, der paa Kongens Vegne svarede Kejserens Udsending. Svaret var ikke til at tage fejl af, og det sluttede saaledes: »Desuden burde du, Sigfred, vide, at Knud har lige-saa god Ret til sit Land som Kejseren til sit og styrer Danmark lige saa frit som Kejseren det romerske Rige.« –

1952 forlod Jan Steenberg Frederiksborg Slatsskole og blev knyttet til Nationalmuseet som Redaktør ved »Danmarks Kirker«, og her har han virket siden. – Vi kan godt her anføre Navnene paa de Bøger, han indtil denne Dag har skrevet. Det er følgende:

Studier i dansk og nordtysk Teglstensarkitektur i det 13. Aarhundrede (Disputats), 1935.

Kildesteder til Danmarks Historie i 12. Aarhundrede, 1943.

Christian IV's Frederiksborg, 1950.

Rundetaarn og Sneglegang, 1952.

Esrom Sø. Monumenter og Minder, 1957.

Rundetaarn (med dansk og engelsk Tekst), 1962.

Danmarks Kirker. Siden 1952 udgivet to Bind om Københavns Kirker. –

Herefter tager Jan Steenberg atter Ordet. »Af det, jeg har skrevet, staar Bogen om Esrom Sø mit Hjerte nærmest, fordi man der kunde forene Historie og Arkæologi med Naturen. Jeg er nemlig ikke ren Arkivmand, jeg er ogsaa optaget af Naturen og det levende Liv i det hele, et Forhold, jeg skylder *Hugo Matthiessen* Tak for. Han var vor største Kulturhistoriker i dette Aarhundrede. *Troels-Lund* hørte trods alt det forrige Aarhundrede til, og der var han den største. –

Det, der i Fredensborg har optaget mig, er ikke blot Fredensborg Slots Bygnings Historie og Haven, men ogsaa det Liv, der har udfoldet sig paa Slottet i de skiftende Tider.

Da Slottet efter Dronning *Juliane Maries* Død 1796 ikke mere blev benyttet af Kongefamilien, lukkede man alle Sidefløjene op for ganske almindelige Mennesker og skaffede dem Fribolig der, blot de havde haft den ringeste Tilknytning til Hoffet og dets Tjeneste – egentlig en storstilet Gestus. Ogsaa alle disse Menneskeskæbner har haft min levende Interesse.

Af de mange, der fik Fribolig paa Slottet, var ogsaa Familien Begtrup, begyndende med Pagehofmester *Jens Worm Begtrup* (1760-1841), som var i Tjeneste her fra 1790 til 1796, og som kort efter fik Fribolig i den gamle Kavalerfløj. Efter hans Død beholdt hans Enke Lejligheden, hvorefter to af hendes Døtre vedblev at have Fribolig, indtil den sidste af dem døde i Halvfemserne. Som Højskoleforstander *Holger Begtrup* siger i sine Erindringer, havde der da boet Begtrup'er paa Fredensborg i mere end hundrede Aar. –

Den lille Slotsby Fredensborg blev tidlig Sæde for en hel Koloni af Kunstnere. Til en Begyndelse var det Skuespillere, som var kaldt herud for at gøre Tjeneste ved Hoffet, og som blev saa betagne af Stedet, at de slog sig ned herude i alle deres Sommerferier. Det begyndte med *Michael Rosing* og hans Kone *Johanne Cathrine*, som kom til Fredensborg 1778 og fortsatte dermed hele Livet igennem –

Johanne Cathrine Rosing fik som Enke Fribolig paa Slottet 1832 og døde her 1853, 97 Aar gammel. Hendes Barnebarn, *Marianne Schwarz*, gift med en Forlagsboghandler, har siden dikteret sine Erindringer om den gamle Dame og hendes Færden i det nye Kavalershus paa Fredensborg. Hun maatte gaa en stor Omvej for at komme fra sine Stuer til sin Have. Hun havde da faaet en Snedker til at lave en sindrig Indretning, saa hun kunde faa Vinduet vippet op og ad en lille Stige gaa fra Vinduet og ned i Haven. Herude gav hun Audiens til alle de mange, der søgte hende, fordi hun var Slotets naturlige Midtpunkt og højt op i Aarene bevarede en sjælden Fortælleevne. *Frederik VII* var en af dem, der var stærkest betaget af den gamle Dames Personlighed.

Skuespillertraditionen gik videre til hendes Børnebørn, navnlig den berømte *Michael Wiehe*, der lige fra sin tidlige Barndom færdedes herude. Han døde tidligt, idet han led af Sukkersyge, en dengang ganske uhelbredelig Sygdom. –

Holger Drachmann, der som Barn og ung færdedes i Fredensborg i sine Sommerferier, har i sin Roman »En Overkomplet« givet en betagende Skildring af Livet i Fredensborg i Halvtredserne i forrige Aarhundrede. En af de centrale Scener i Bogen er en Fisketur paa Esrom Sø, som Bogens Hovedperson foretager sammen med Skuespillerne *Michael Wiehe*, *Frederik Høedt* og *N. P. Nielsen*. Det er ikke nogen Tilfældighed, at *Holger Drachmann* vælger tre Skuespillere i sin Skildring, fordi Scenens Folk altid har følt sig draget af Fredensborg og dens Stemning.

De tre Herrer skildres knapt og klart. *Nielsen* som Professoren med en Røst som en Domkirkeklokke, den spillevende og evig urolige *Høedt* som Manden med Polkahaaret, mens *Wiehe* er den tavse og indesluttede Natur, der, naar han endelig udtrykte sig, gav Røsten en Klang af tilbagetrængt Lidenskabelighed, idet han sagde: »Hvor er her smukt!« og saa er det, som der falder Skæl fra Øjnene af den unge Fortæller, saa han ligesom for første Gang faar Blik for Naturens Skønhed. –

De ukronede Konger i Datidens Fredensborg var Balletmester *August Bournonville* og Digteren *Frederik Paludan-Müller*, som begge boede herude hver Sommerferie i mange Aar. De satte stor Pris paa hinanden og fandt vistnok hinanden herude i Fredensborg i Aaret 1853 midt under Koleræpidemien. De mødtes ofte i Slots-

parken, hvor Bournonville tumlede med Planerne til sin Ballet »Et Folkesagn«, mens Paludan-Müller, omhyggelig bevogtet af sin Hustru Charite, skrev paa sit store Digt »Ahasverus«.

Alle, der har kendt Paludan-Müller og beundret hans fornemme Ydre og hans store digteriske Produktion, forbavsedes over, at hans Stemme havde en skurrende og skingrende Klang. Derfor sagde Michael Wiehe, som hørte til Digterens store Beundrere og ofte op-søgte ham, men følte sig generet, naar Paludan-Müller forsøgte at læse sine Digte op for ham: »Nej – han skal skrive, jeg skal læse det op.«

Skuespillertraditionen er fortsat langt ned i Tiden med *Olaf Poulsen*, død 1923, og med dennes Svigersøn, Professor *Vilhelm Andersen*, der døde 1953, 89 Aar gammel.

Foruden Skuespillere var der ogsaa andre Kunstnere som Musikerne *Edvard Helsted*, *J. F. Frølich*, *H. S. Pauli* og *N. V. Gade*, der alle var knyttet til Bournonville, og som har sat Musik til mange af hans Balletter.

Til Bournonville-Kredsen hørte ogsaa Maleren *Fr. Vermehren*. Til en senere Tid hørte Maleren *Hans Nik. Hansen* og Digterpræsten *Edvard Blaumüller*, Kapellan i Asminderød, der i sin Bog »Skildrier«, 1903, har fortalt om denne Kunstnerkoloni.

Alle disse Personligheder danner tilsammen en Kulturkreds, der har skabt noget, man godt kan kalde en Fredensborg-Stemning, og den er blevet en væsentlig Del af mit Liv.« –

— — —

Jan Steenberg har en særlig Forkærlighed for Italien, som han har besøgt hele syv Gange, dels fordi han har følt sig draget af Landets Bygningskultur og dels for at gøre Forstudier til sit Værk om Fredensborg Slot, og endelig fordi Sydens Klima tiltaler ham.

Hvor stærkt et saadant Ophold kan virke paa Steenbergs følsomme Sind, bærer de Breve Vidne om, som han paa saadanne Rejser sender hjem til Slægt og Venner i det mere kølige Nord.

Redaktøren af denne Aarbog har faaet Tilladelse til at gengive et saadant Brev fra 18. Juli 1963. Det lyder saaledes:

»Det gaar som altid: jeg har trods ihærlige Anstrengelser ikke formaet at sætte et Brevkort op til Dem, for jeg kan ikke presse det hele sammen paa saa ringe en Plads. Derfor bliver det til et Brev med mange Hilsner til det kølige Danmark fra et Sted, hvor Varmegraderne ganske vist nu og da svinger ikke saa lidt, men hvor Tem-

peraturen alligevel er saa høj, at Svedperlerne kommer frem paa Panden, og »Ølhunden glammer« med en voldsom Styrke. Vi er nu begge (en Rejsefælle og Steenberg) passionerede Vindrikkere, men i Eftermiddag maatte vi dog paa Torvet i Vicenza slukke Tørsten i Øl. »Hunden« glammede saa afsindigt, at vi var enige om: at kunde vi drikke Flasken med, havde vi ogsaa gjort det. Det har iøvrigt slet ikke været Tørst og Vindrikning altsammen, men ogsaa noget helt andet. Jeg kom til Comosøen for 14 Dage siden som en værkbunden Mand, der næsten maatte hales ud af Bilen, og som knap nok kunde staa oprejst efter den lange Køretur gennem Alperne over Julierpasset. De følgende Dage fulgte Influenza med, saa jeg laa nogen Tid helt tot med Feber og bedrøvelige Fremtidsudsigter. Det var en Trøst, at man fra Sengelejet saa ud i en Have med Cypresser og bag dem en spejlblank Sø og bag den igen de blaa Bjerge. Jeg laa bare apatisk og glanede paa al Herligheden. Men jeg kom da paa Benene igen og har nu i 1^{1/2} Uge boet i denne lille By ved det venetianske *terra ferma* med Posletten som Forgrund og Alperne som dramatisk Baggrund. Helbredet er genvundet, og vi gør hver Dag lange Ture ud i det næsten ukendte Land. De fleste af Turene var planlagt hjemmefra, eventuelle Overraskelser kunde kun forventes, hvis Rejsens Maal paa en eller anden Maade ikke svarede til det, jeg havde tænkt mig. Saadan gik det paa en af de første Ekspeditioner. Vi skulde gøre Turen fra Fusina ved Adriaterhavet langs Brentafloden til Padova. Ruten var naturligvis ikke tilfældigt valgt, for netop her havde en Stribe venetianske Stormænd for 3–400 Aar siden bygget deres Sommervillaer, og netop her drog Frederik IV frem i 1709, da han var paa Udkig efter brugbare Villatyper til det kommende Fredensborg. Vi startede ved en 500-aarig Villa »La Malcontenta«, bygget af Andrea Palladio for Familien Foscari; og her var Fr. IV Gæst i Feb. 1709. Det var derfor med spændt Forventning, vi ringede paa og af et gl. Stk. Tyende fik at vide, at Huset var beboet, og man ønskede ingen Gæster. Jeg afleverede da min Introduktionsskrivelse, og til vor store Forbløffelse blev vi lukket ind. Ejeren var rigtig nok bortrejst, men havde overladt Huset til et ungt irsk Godsejerpar, som med straalende Gæstfrihed tog imod os. Jeg var helt rørt over, at mine Studier i Fr. IV's Historie og samme Monarks Nærværelse paa Slottet 1709 i den Grad kunde lukke Døre op. Men det viste sig snart – nej, det kom-

mer senere. Først blev vi vist rundt i et Slot, som Ejeren til de mindste Enkeltheder havde udstyret med Møbler fra 16.–17. Aarhundrede. Bag Væggenes Kalkpuds havde han fremdraget alle de gamle Fresker fra Paolo Veroneses Tid, pragtfulde Vægdekorationer og Loftsmalerier –, i Rum, der alle var udstyret med Datidens Møbler. Den unge Frue var meget ihærdig for, at vi skulde faa alt at se, og indflettede et Par Spørgsmaal, som snart fik mig til at ane, at det hverken var mine Studier over Frederik IV eller den fine Introduktionsskrivelse, der havde lukket Dørene op. Det unge intelligente Ægtepar havde ganske aabenbart fæstnet sig ved den Omstændighed, at vi var danske. Og inden længe kom snart det ene, snart det andet Spørgsmaal om Søren Kierkegaard. Vi maatte gøre Rede for Kierkegaard-Selskabets Formands Navn, for Publikationen af S. K.s Dagbøger og Papirer, for Oversættelser til fremmede Sprog af samme S. K.s Produktion. Ak alt for sent gik det op for mig, at rejser man i Dag ud for at være dansk Kulturrepræsentant, maa man først gennemgaa et Kursus i Søren Kierkegaard. Nu veed jeg det til en anden Gang! Men iøvrigt var Opholdet paa »La Malcontenta« een eneste stor Oplevelse, og min Rejsefælle sagde bagefter: Dette her var hele Rejsen værd! Jeg kan kun supplere hans Ord med, at noget af det var Held, andet Slid – for jeg havde netop slaaet ned paa *det* Hus, som jeg vidste havde Betydning. At vi saa fik en saa straalende Modtagelse, var naturligvis lidt af en Tilfældighed.

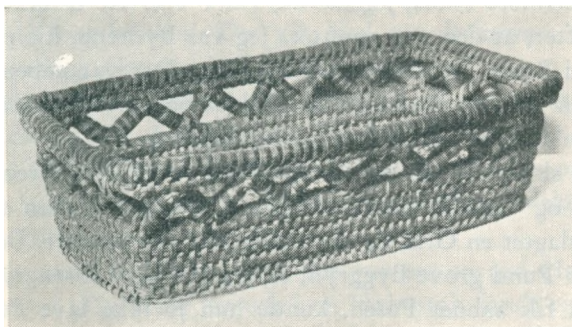
Lige modsat gik det Syd for Padova. Vi skulde gennem den By til de euganeiske Høje (læs Drachmanns Digt derom) og videre til en anden Andrea Palladio-Villa nede paa Posletten. Undervejs skulde vi passere Villa *Molin* ved Battaglia-Kanalens. Jeg havde pillet den ud, fordi jeg mente af faa og spagfærdige Meddelelser at kunne henvføre den til Fredensborg-Skemaet ligesom Villaen ved Bologna fra i Fjor. Det viste sig da ogsaa, da vi kom dertil, at den paa forbløffende Maade passede ind i Puslespillet: det *var* hele Fredensborgs Opbygning, saadan som jeg trods ihærdig Søgen kun har fundet den her og (i Fjor) i Villa Albergati. Men to store Minuser: 1) vi kom ikke ind, for ingen ænsede vor Ringen med den store Klokke – og 2) vi har ingen som helst Efterretning om, at Fr. IV har været der. Men *Typen* er altsaa god nok, og jeg har faaet lidt at digte videre paa.

Hvad ellers? Noget af det, man oplever, har man studeret sig til,

andet kommer dumpende ned som rene Tilfældigheder. Vi har saaledes her paa Hotellet mødt en ung Vestjyde, som har været Verden rundt (omtrent), giftet sig med en Italienerinde og nu organiserer en Skjortefabrik her i Byen. Han er lidt usædvanlig – hvad hans ydre Løbebane antyder. Men det jeg mest fæstede mig ved, var i Aftes en Udtalelse; vi havde snakket om alt: Aksel Larsen, Jens Otto, Democristianere i Italien. Erhvervspolitik paa en moderne Fabrik, Jens Kruuse og Jakob Knudsen etc. Hen paa Aftenen skænkede han et nyt Glas Rødvin for os to Passanter. »Jo,« sagde han, »jeg skal sige Dem, at i to, tre Aar har jeg ikke haft Lejlighed til at føre en Samtale som den i Aften, og det vil jeg gerne sige Tak for.« Se det viser noget om, hvad gl. Grundtvig forstod ved det levende Ord; unge T. er saavidt jeg kan forstaa, lykkelig gift. Men en *Samtale* kan han altsaa ikke føre med en Italienerinde af jødisk Afstamning. – Saa er der noget andet tilfældigt – men det maa vist vente: jeg har altid troet, at Folk, der beskæftigede sig med Mekanik, var firkantede i Hjernen. *Indtil* jeg i Dag saa en italiensk Mekaniker smøre min Vogn; *det* var Lidenskab og Entusiasme – men nu er der ikke Plads til mere end en venlig Hilsen fra«

— — —

Hermed ender vor Fortælling vedrørende Manden med Kartotekskortene, Jan Steenberg, en Efterkommer af den gamle, agtværdige Hillerødborger Hans Jensen Dahlerup. –

Hjemmelavet Kurv
(Folkemuseet)

EN GAMMEL LANDHAANDVÆRKER FORTÆLLER

Murermester Vilh. Nielsen

De gamle Landhaandværkere, der uden egentlig normeret Uddannelse arbejdede sig op til ansete Mestre, er der ikke mange af mere. Men enkelte findes der. »Kultur og Folkeminder« har bedt den 82-aarige Murermester *Vilhelm Nielsen*, der er bosat i Udkanten af det nye Stor-Hillerød, fortælle nogle Erindringer, og det har han beredvillig sagt ja til.

»Folk har det godt nu om Stunder,« begynder Nielsen, »jeg kom ud at tjene, da jeg var 10 Aar.« Men vi begynder med Begyndelsen. Vilhelm Nielsen er født den 22. Februar 1884 paa Harløse Overdrev. Hans Far hed *Lars Nielsen*, og han var Straatækker.

»Vi var fem Søskende, og jeg var Nr. tre. Jeg havde en ældre Broder og en ældre Søster og en yngre Broder og en yngre Søster. Deraf er vi kun to tilbage.

Den allerførste Plads, jeg havde, var i Tjæreby Brugs. Det var et Par Aar efter, at den var oprettet. Jeg var Bydreng, hjalp til at veje af og gik i Byen. Jeg var 9 Aar dengang. Der var aaben hver Dag til Klokkeren 10, om Lørdagen til Midnat og om Søndagen til Klokkeren 9, men vi blev aldrig færdige før Middag.

En Dag skete det, at jeg fik en Øretæve af Uddeleren. Han hed Henriksen og var ellers en flink Mand. Det gik saadan til. Et Sted havde de slagtet en Gris, og de skulde lave Sortepølser. Dertil havde de bestilt 5 Pund grove Byggryn, og jeg gav dem Risengryn i Stedet. Da Konen fik aabnet Posen, kunde hun jo ikke lave Pølser af de Gryn, og det medførte, at jeg fik en paa Siden af Hovedet.

Naar Klokkeren var 9, 10 eller 11 Lørdag Aften, kom der jo ingen

Vilh. Nielsen som Garder

og handlede, men saa svirede de. Der var flere Stamgæster, og naar de blev svirende, skulde de jo lave Kunster. Uden for Brugsen var der en Tjørnehæk ved Siden af Grøften, og den skulde de øve sig i at springe over, men en Aften gik det galt for en af dem. Han faldt ned midt i Tjørnehækken. Der gik Hul paa Bukserne, og han fik nogle Rifter bagi. Det var jo ikke saa godt.

Aaret efter, da jeg var 10 Aar, kom jeg jo saa ud at tjene. Det var hos *Lars Jensen*, Klostervang. En Søn af ham var den senere Sognefoged *Carl Jensen*, der i sine sidste Aar boede paa Humlegaardsvej. Hans Brodersøn er den tidligere Amtsskolekonsulent *L. C. Jensen*, Gilleleje.

Vi havde gerne tre Heste, men der var en, en rød Hest, der var saa tosset efter Æg. Naar jeg ude i en Halmstak fandt en Rede med Æg, tog jeg dem ind til Hesten, og den aad dem allesammen, om ogsaa der var raadne imellem, og det kunde der jo nok være.

Om Vinteren gik jeg i Harløse gamle Skole, om Sommeren i Ulle-rød Skole hos Lærer *Madsen*. Jeg maatte op Kl. 4–4½ om Morgenen. Man skulde først passe Kreaturer, før man kom i Skole – hvis man da kom der, for Skolemulkten var kun 6 Øre om Dagen. Naar jeg saa var kommet i Skole og sad paa Skolebænken, hændte det, at jeg faldt i Søvn, og saa sagde Lærer *Madsen*: »Nu skal I være stille, Børn, for nu sover Vilhelm.«

Engang var jeg paa Skoleskovtur. Det var med Heste og Vogn. I Harløse var der aldrig Skovtur, men i Ullerød Skole var der. Jeg kørte gerne med *Jens Nielsen*, Klostergaarden, der var lidt af min Familie.

En saadan Dag kom Marie, min Madmor, og gav mig 10 Øre. »Du skal jo have lidt at more dig for.« Da jeg kom ud i Gaarden, kom Lars Jensen og stak mig en Krone: »Den skal Du have, Dreng, men Du skal ikke sige det til Marie.«

Jeg fik 20 Kr. i Løn for Sommeren det første Aar, saa en Krone var jo mange Penge dengang. Jeg var der i Gaarden, til jeg blev konfirmeret, og saa var jeg der 2 Aar til. Jeg var der, til jeg var 16 Aar. Det Aar, jeg blev konfirmeret, fik jeg i Løn Konfirmations-tøjet helt igennem – alt hvad der hørte til.

Jeg havde sparet sammen, saa jeg havde købt et Lommeur til min Konfirmation. Det var der ingen andre, der havde. Ja, jeg havde det allerede, da jeg gik til Præst. Det var hos Pastor *Andresen* i Tjæreby. Vi gik til Præst en Time ad Gangen, og naar der var gaaet nogen Tid, spurgte *Andresen*: »Hvad er Klokken, Vilhelm?« Saa snød jeg undertiden ti Minutter eller et Kvarter, og saa sagde Præsten: »Død og Pine, Børn, saa maa vi se at blive færdige, naar Klokken er saa meget.« –

Da jeg var 16 Aar begyndte jeg at arbejde som almindelig Arbejdsmand hos en Mester. Da der var gaaet et Par Aar, begyndte jeg at mure lidt med. Vi arbejdede mest omkring paa Landet, hvor vi fik Kosten. Saa fik vi halvanden Krone om Dagen. Var det paa egen Kost, saa var det 2½ Krone.

Det med at faa Kosten paa Arbejdsstedet varede til 1914. Da Krigens begyndte, og der kom Brødrationering, var det forbi med at faa Maden ude omkring.

I 1905 kom jeg ind som Soldat. Det var ved Garden. Jeg laa inde i 17 Maaneder fra 10. Maj 1905 til 8. Oktober 1906. Dagen efter at

vi havde meldt os, indtraf der for Resten en pudsig Episode. Da vi traadte an, spurgte Delingsføreren, om der var nogen, der havde Præliminæreksamen. Der var to, der traadte frem foran Geledet. De havde jo regnet med, at der skulde være en ekstra Tjans frem for os andre. Men saa sagde Delingsføreren, at de kunde melde sig, naar vi traadte af, saa kunde de rense alle Lokumerne.

Jeg kunde godt lide at være Garder. Det har jeg aldrig været ked af. Men det var værre at være Soldat dengang end nu. Vi fik 62 Øre om Dagen, 3 Kr. 10 Øre og et 8 Punds Rugbrød hver femte Dag. Vi kunde jo saa ikke klage paa Kosten, naar vi skulde købe den selv. Det var ellers sløjt dengang, hvis man ikke havde lidt Penge selv. De bedrestillede fik jo af og til en stor Madkasse hjemmefra, men det kunde vi Fattigfolks Børn jo ikke faa. –

Jo, jeg var glad ved at være Soldat. Jeg blev gift 1907. Da arbejdede jeg stadig som Murer. 1915 kom jeg ind den 29. Maj til Sikringsstyrken og laa nede i Køge til den 15. August. Men jeg var af den ældste Aargang af Garden, der var inde. Jeg kom kun ind een Gang, men de yngre var jo inde mange Gange.

Jeg har tjent under tre Konger, først under *Christian IX*, der døde den 29. Januar 1906, saa under *Frederik VIII* og senere, da jeg 1915 var indkaldt til Sikringsstyrken, under *Christian X*.

Garderlivet interesserede mig, og 1910 var jeg med til at stifte Frederiksborg Amts Garderforening. Af den er jeg nu overordentlig Medlem.

Jeg har aldrig gjort Svendestykke, og Tegning har jeg lært mig selv. Man kunde jo købe Hefter med Tegninger af Huse, og dem kunde man jo lave lidt om paa. Da jeg begyndte som Mester 1915, var jeg alene om Arbejdet, men da jeg 1916 skulde have Hjælp, maatte jeg løse Næringsbevis, og det gjorde jeg saa.

Der var godt at bestille. Til Tider havde jeg 14–16 Mand i Arbejde. *Jørgen Jørgensen*, Porthus, hjalp mig i nogle Aar. 1919 blev vi Kompagnoner, og det var vi til 1936.

Vi havde alt Arbejdet hos Godsejer *Jarl* paa Sophienborg, og da Hillerødsholm blev udstykket 1922, byggede vi Husmandstederne der. Jord og Bygninger kostede dengang 30.000 Kr. Nu er de solgt for 240.000 og 250.000 Kr. Ogsaa i Hillerød, paa Milnersvej og andre Steder, byggede vi Huse.

Men under den sidste Krig blev det mig efterhaanden for besvær-

ligt. Det var næsten ikke til at skaffe Materialer, og det var næsten heller ikke til at faa dem kørt. 1944 holdt jeg derfor op med at paatage mig større Arbejder end dem, jeg selv kunde overkomme. Men jeg blev ved med at arbejde til Høsten 1964, da holdt jeg helt op.«

Vilhelm Nielsen standsede lidt, lænede sig tilbage i Stolen og saa langt, som lod han de mange Arbejdsaar og øvrige Begivenheder passere forbi. Saa strøg han en Tændstik og tændte sin Cerut, der var gaaet ud.

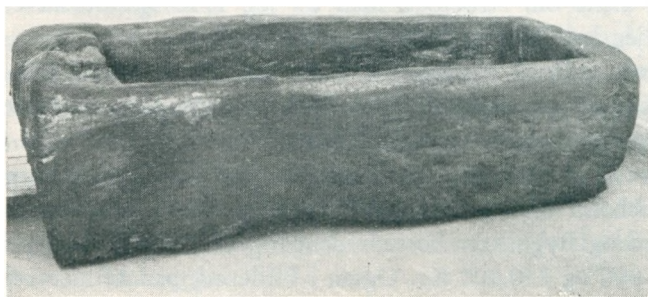
Sorgløst har hans Tilværelse heller ikke været. 1957 døde hans Kone, og han solgte sin Ejendom for ligesom at faa Minderne paa Afstand og flyttede til Slotssognet, nu Hillerød.

Vilhelm Nielsen er efterhaanden blevet en holden Mand. »Jeg har aldrig tjent de store Penge,« siger han, »men naar man bare hver Uge bruger lidt mindre, end man tjener, saa er man jo paa den rigtige Side.«

Offentlige Anliggender har altid interesseret Nielsen, og det var jo navnlig Tjæreby Sogns Forhold, han kom til at beskæftige sig med.

Han var Formand for Hjælpekassen 1917–21, Medlem af Sogneraadet 1921–29, i Bestyrelsen for Tjæreby Sogns Sygekasse og Tjæreby Brugsforening, Formand for Tjæreby Sogns Venstreforening i ca. 15 Aar, Formand for Sognets Grundejerforening og Vurderingsmand for Østifternes Brandforsikring i 30 Aar.

Foruden sin Energi og Virkelyst har Nielsen ogsaa et væsentligt Tilskud af Humor, og det er en stor Hjælp i Livet. –

Sulekar
(Folkemuseet)

FRA EN GAMMEL GAARD I HORNS HERRED

Under et Besøg paa Gerlev Kirkegaard for en Del Aar siden stand-
sede jeg ved en Grav, hvorpaa der stod et Jernkors med følgende
Indskrift:

*Her viler
Jens Andersen Gaarman
i Tersløv. Død 1844. 59 Aar*

Dette gamle Jernkors er formentlig lavet af Landsbyens Smed og
Indskriften af en stedlig Maler. Ved Siden af fandtes to Mindesten,
hvoraf den ene havde Indskriften

Gdr. Anders Jensen 1816–1899 og Hustru

og den anden

Jens Andersen 1846–1939 og Hustru.

Det var altsaa tre Generationer, der havde fundet Hvile her, Fader,
Søn og Sønesøn. Et Stykke Slægtshistorie var gemt i dette Gravsted.
Men engang var Jens Andersen, der døde 1844, jo ogsaa ung, og 1828
overtog han Faderens Gaard i Fæste. Den 15. Oktober blev der fore-
taget en Synsforretning af to dertil udmeldte Mænd, og de befandt
Gaardens Bygninger saaledes:

1. a. Stuehuset, som vender i øster og vester, bestaar af 16 Fag, 40
Al. lang og 9 Al. dyb, bygget af Egestolper, det øvrige Under- og
Overtømmer af Fyr med Ellelægter, klinede Vægge og Straatag, ind-
rettet fra vestre Ende: 3 Fag til Lade, 2 Fag til Port med Port, 4 Fag
til Køkken med Skorsten, Bagerovn og Kølle (Malkølle), 4 Fag til
Stue og 3 Fag til Stue med Loft over 10 Fag, hvoraf 4 Fag er godt og

de 6 Fag gammelt og brøstfældigt, og ialt 6 Fag Vinduer med fornødne Døre med Beslag. Denne Længe befandtes i god Stand, dog Lægterne er meget maadelige.

b. Den østre Længe bestaaende af 9 Fag, 22 Al. lang og $7\frac{1}{2}$ Al. dyb, bygget af samme Slags Materialer som forrige Længe, med klinede Vægge og Straatag indrettet fra nordre Ende, 5 Fag til Stald, 2 Fag til Lo og 2 Fag til Tærskelo med fornødne Døre med Beslag. Denne Længe er for Tiden i brugbar Stand.

c. Den søndre Længe bestaar af 18 Fag, 50 Al. lang, $7\frac{1}{2}$ Al. dyb, bygget af samme Slags Materialer som forrige Længe med klinede Vægge og Straatag, indrettet fra østre Ende 5 Fag til Lade, 2 Fag til Lo, 3 Fag til Lade, 2 Fag til Tørvehus, 2 Fag til Port, 1 Fag til Karlekammer og 3 Fag til Lade med fornødne Døre med Beslag. Denne Længe er gammel og brøstfældig.

d. Den vestre Længe bestaar af 9 Fag 26 Al. lang og $7\frac{1}{2}$ Al. dyb, bygget af Egestolper, det øvrige Under- og Overtømmer af Fyr med klinede Vægge og Straatag, indrettet fra søndre Ende 4 Fag til Lade, 3 Fag til Lo, 2 Fag til Huggehus, med fornødne Døre med Beslag. Denne Længe er i god Stand uden Mangel.

2. Besætning og Inventarium.

1 brun Hoppe 10 Aar	20 Rbd.
1 do. 10 »	20 Rbd.
1 sort Hest 9 »	15 Rbd.
1 sort Hoppe 5 »	20 Rbd.
1 brun Plag 5 »	25 Rbd.
1 jernbeslagen Vogn med Fjæller og Høsthager	40 Rbd.
1 do. med do.	20 Rbd.
1 Plov med Tilbehør og 4 Plovskær	8 Rbd.
1 Jernharve med Tilbehør	5 Rbd.
1 Træharve » »	1 Rbd.
1 Køreseletøj	8 Rbd.

Er 182 Rbd. Sølv

Fæsteren angav at have saaet dette Efteraar 10 Tdr. Rug og agtede til næste Foraar at saa 6 Tdr. Byg, 8 Tdr. Havre og 3 Tdr. Bælgsæd, hvilket skønnes efter Gaardens Høst.

Hermed slutter Vurderingen, der er foretaget »efter vor Samvitighed og bedste Skiønsomhed.« Iøvrigt kan det tilføjes, at Gaarden var paa 62 Tdr. Land, med 6 Tdr. 3 Skp. 3 Fdk. 17/16 Alb. Hartkorn.

Samtidig med, at Jens Andersen 1828 overtager Faderens Gaard som Fæste, forpligter han sig til at yde Forældrene Undertag paa følgende Vilkaar:

1.

»Fri Husly forpligtes han til at skaffe os i det Hus, vi nu bebor, indtil min og min Kones Død, og hvilket Hus af ham i et og alt vedligeholdes uden nogen mindste Bekostning for os.

2.

Til vor Underholdning leveres os aarligen: 3 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, som leveres os gode og forsvarlige Varer til Mortensdag hvert Aar. Til hvert Aars 1. Maj leveres os 1 Gris 6 a 8 Uger gammel, hvilken vi selv for egen Regning opføder og feder. Saa længe min Søn selv holder Gæs, og de paa Lodden græses, vorder aarlig en Gaas ogsaa for os græsset paa Lodden blandt hans egne tillige med dens Unger frit, og af hvilke han skal fede 4 for os hvert Efteraar.

En Ko og fem Stk. Faar græsses og fodres blandt hans egne, tillige med Lammene, dog at disse tøjres, og desuden bør være bortsolgte til St. Hansdag undtagen det, som bestemmes til Tillæg.

Skulde vi i Tide ønske det, leverer han til hvert Aars Mortensdag i Stedet for den omtalte Gris forsvarlig Flæsk.

3.

Den Hauge og Plads, som ligger ved Huset, vi bebor, forbeholder vi os vor Livstid at dyrke og bruge, saaledes at Halvdelen af samme Stykke hviler, imedens den anden Halvdel dyrkes, og hvilket lille Stk. Jord han aarligt frit dyrker og pløjer for os.

4.

Til Ildebrændsel leverer han aarligen til Mikkelsdag 12 Læs Tørv skaaret og frit hjemkørt i 6 Læs paa forsvarlige Høstvogne og i 6 Læs paa Fjællevogne, samt leverer os aarlig 1 Læs Brænde, frit hjemkørt – og af ham betalt. Og hvis det forlanges, er han pligtig at overlade os

sin Vogn og Heste 3 Dage om Aaret tilligemed et Bud, som følger med Vognen, til Kørsel i Skoven eller andetsteds paa Godset.

5. .

Skulde Sygdom eller Alderdom gøre det umuligt for os at passe vore Kreaturer, eller hjembringe Mælken, da skal han med sine Folk forsvarligen lade vore Kreaturer passe, malke Koen og bringe os Mælken – ligeledes bringes til og fra Mølle, hvad vi behøver formalet, og 1 Læs Sand tilkørt os aarlig.

6.

Skulde vore Omstændigheder fordre det, forbeholder vi os Ret til at tage et Menneske til os i Huset, for at pleje og gaa os til Haande, dog uden nogen Udgift for ham. Og skulde den sidstlevendes Forfatning vorde med Alder og Svaghed hjælpeløs, er han pligtig til at tage denne af os ind til sig, og forunde ham den Omsorg og Pleje, som han for Gud vilde forsvare, dog at Undertægten da bortfalder – og skulde vor Stilling nogen Sinde i Tiden vorde saadan, at vi maatte ønske at fraflytte Gaarden eller Huset, vorder han herved forpligtet til, at svare os Undertag in natura, saa vidt samme kan ske, og iøvrigt betale os aarlig billig Vederlag for Resten efter Øvrighedens og uvildige Mænds Skøn, samt aarlig noget til Husleje.

7.

Naar den ene af os ved Døden afgaar, bortfalder det halve Undertag af alt undtagen Tørvene, som leveres alt, og af Sæd gives da 4 Tdr., Halvdelen af hver Slags.

Paa disse Vilkaar afstaar jeg, Anders Jacobsen, paa den kongelige Birkedommers forventede naadigste Approbation min i Tørslev By beliggende fæstehavende Gaard, og jeg, Jens Andersen, lover og forpligter mig til troligen at holde og opfylde denne med mine Forældre indgaaede Kontrakt i alle dens Punkter og Bestemmelser, hvilket vi begge med vore Hænders Underskrift herved bekræfter.«

Anders Jacobsen kan ikke skrive, men prenter sit Navn med tre Bogstaver A J S. Sønnen underkriver derimod med sit fulde Navn. –

Dette var noget af det, der skete 1828. Gaarden er forlængst blevet Selveje og har siden i mange Aar været i Slægtens Eje.

DET GAMLE GULD

I ethvert Menneske er der en poetisk Trang, som maa tilfredsstilles paa en eller anden – eller flere Maader. Det kan ske ved Fortælling, Sang, Læsning eller Brugen af Modersmaalet i al Almindelighed, hvorved der ofte udvikler sig noget helt nyt.

I vore Dage læser man meget. I ældre Tider fortalte og sang man mere. For hundrede Aar siden eller længere tilbage var der ikke mange Bøger i almindelige Hjem, ofte kun Salmebog, Bibel og Almanak. Men man fortalte, man sang, og man fabulerede. Eventyr gik endnu fra Mund til Mund, indtil de fleste blev optegnede og bragt i Trykken af Mænd som *Svend Grundtvig* og *Evald Tang Kristensen*. Folkeviserne, der var blevet til paa Adelsborgene, var nedskrevet og trykt. De blev sunget i Hjem og Skole, men efter trykte Tekster. Foruden disse Folkeviser med deres høje poetiske Værdi var der ogsaa Viser, der var skabt i Bøndernes jævne Hjem. Jeg husker saaledes, at min Far sidst i Firserne sang en jydsk Vise for mig om »Knud Fut«.

Endelig gik der Forretning i Viserne, Hjemmedigtene skrev Viser om ulykkelig Kærlighed, det gruelige Mord og andre dramatiske Begivenheder. Mange af disse Viser udkom paa Julius Strandbergs Forlag i København. De blev solgt omkring paa Markederne for 10 Øre Stykket. Men desuden forhandlede de mange andre Steder. Endnu et Stykke ind i dette Aarhundrede kunde man i et Kældervindue i Helsingørsgade i Hillerød se en Række Viser til Salg. De hang paa en Sejlgarnssnor, der var spændt fra den ene Side til den anden. I mange Hjem samlede man paa disse Viser, heftede dem sammen med Sytraad til en Slags Bog og gemte dem i Dragkisteskuffen for at tage dem frem en Aftenstund, naar man trængte til Oplivelse, eller naar der var fremmede, og man trængte til Fællesskab. Disse Viser findes nu paa vore kulturhistoriske Museer.

De egentlige Folkeviser lever stadig i Bøger og synges paa vore Skoler. I Højskolesangbogen findes der en Snes Stykker. Paa lignende Maade er Folkeeventyrene opbevarede. Menneskenes Hukommelse er blevet for anspændt til, at den har kunnet opbevare saa omfattende Digtninge.

Bedre er det gaaet med Sagnet, væsentlig paa Grund af dets kortere Form, men maaske ogsaa af en anden Aarsag. De to tyske Filologer Brødrene *Jakob* (1785–1863) og *Wilhelm Grimm* (1786–1859), der udgav tyske Eventyr og Sagn, betegner Forskellen paa Sagn og Eventyr ved at sige, at »Sagnet er mere historisk, Eventyret mere poetisk.« Deri ligger maaske ogsaa en af Grundene til, at Sagnet huskes bedre. I hvert Fald har den, der skriver dette, i 1920erne samlet i Hundredevis af Folkesagn og udgivet fire Bind fra Sjælland og Fyn. Endnu i Dag kan man have den Glæde at støde paa et Sagn, der er bevaret ved mundtlig Tradition.

Men det er ikke alene Folkeeventyr, Folkeviser og Folkesagn, der udgør vort Folks aandelige Ernæring udover Kunstdigtningen. Der er Rim og Remser, Vrøvleremser, Folkevid, Ordsprog og Talemaader. Ikke mindst de tre sidste Grupper, der stadig fornyes. –

Gennem en Opfordring i »Frederiksborg Amts Avis« i dette Foraar (1966) har jeg modtaget et stort Antal af disse Folketraditioner. Man troede dem døende, og nu viser det sig, at de er spillevende. I det følgende skal der gengives et større Uddrag af disse Ting.

Trolden Arre

Fra Gartner *Peter Larsen*, Vinderød Skov, har jeg modtaget følgende Sagn:

Da de første Kirkeklokker ringede i Slangstrup for 900–1000 Aar siden, skurrede det slemt i Ørerne paa en gammel Trold, der boede i de store Bakkekuder ved Karsemose, som i Dag kaldes Arnakke. Trolden hed Arre, og han havde været en Krutkarl i sine unge Dage. At han havde haft Kæmpekræfter, vidnede de store Sten om, der laa vidt omkring, og som han havde kastet efter dem, der kom ham for nær. Nu var Arre blevet gammel og nervesvækket. Han taalte ikke Støj, og Kirkeklokkerne i Slangstrup generede ham meget. En Dag tog han en stor Sæk, og et Stykke fra sin Bakke lagde han sig ned, med højre Knæ godt fremme, og ragede to Grabber Jord i Sækken, et stort

Skrab med højre Haand og et mindre med venstre. Han smed Sækken paa Nakken og tog Fugleflugtlinien til Fods imod Slangerup. Han gik over Kregme Moser til Ølsted. Her begyndte Jorden at løbe ud af et Hul i Sækken, uden at Trolden mærkede det, og han fortsatte med lige Kurs mod Slangerups Klokker. Da han havde gaaet et godt Stykke Vej, opdagede han, at Jorden løb ud af Sækken. Han stak derfor venstre Haand bagud og holdt et Øjeblik for Hullet, men han kunde alligevel ikke hindre, at Jorden løb ud, og han fortsatte, til han næsten naaede Slangerup. Da var der kun nogle faa Haandfulde Jord tilbage i Sækken, og dem kylede han imod Slangerup, men de faldt ned, før de naaede helt frem. Og Trolden gik skuffet hjem.

Det Hul, der blev, hvor Trolden havde skrabet Jorden op, kom til at hedde Arressø. Man ser tydeligt fra det store Skrab til Højre, hvordan alle Fingrenes Udstrakthed har skabt Vige, Kregmekrogen, Ubberupkrogen, Vigen ved St. Lyngby og den største mellem Lille Lyngby og Nejede. Fra det lille Skrab til Venstre er der Smaavigene ved Vinderød, Karsemose, Bækken og ved Ramløse.

Af Jorden, som Trolden havde i Sækken, blev dannet den store Højderyg fra Ølsted til Slangerup, omtrent begyndende med Rakkelhøv i Ølsted, St. Hagelse til Strøllille, Strø, Gørløse, og til sidst blev Jordklatterne i Sækken til Jordhøj foran Slangerup. »Skaaret« i Strø Bjerg blev dannet ved, at Trolden et Øjeblik holdt Haanden for Hullet i Sækken. –

I min Bog, »Folkesagn«, 1922, findes der Side 94 en Variant af ovenanførte Sagn: »Hvordan Strø Bjerg og Vildbjerg blev til.« Det er kortere, og her er det Farum, Trolden har Kig paa. –

Det gamle Hyldetræ ved Kregme Kirkegaard

Fra Peter Larsen har jeg ligeledes modtaget følgende Skildring:

Da de engelske Tropper i 1807 gik i Land paa Sjællands Nordkyst, passerede de Landsbyen Kregme paa Vejen mod København. Dengang gik Vejen lige forbi Kregme Kirke og nedover, hvor der nu er Kirkegaard, mod den gamle Præstegaards Have.

Lige i Hjørnet mellem Præstegaardens Have og Krogen af Kirkegaarden – der, hvor Selvmordere, Mordere og Sognets Udskud blev begravet, udenfor eller indenfor Kirkemuren – stod fra meget gammel Tid en Hyld. Omkring denne Hyld bandt de engelske Ryttere deres

Heste, og da alle Tropper var draget bort, blev der fra øverste Myn-dighed befalet, at denne Hyld skulde ryddes. Der maatte ikke være noget som helst Minde om Ærkefjenden tilbage. Her havde Egnens Folk, unge som gamle, set Fjenden holde Rast, og det skulde glemmes.

Hylden blev ryddet, men Hyld er sejglivet. Der blev ved at gro Hyld op. Hvert Aar havde den gamle Ringer og Graver Ordre til at holde Hylden nede, og Børn fik Besked paa at brække Grene af, saa snart der groede noget frem. Men Hylden kom hvert Aar med lange friske Skud, og det blev med Aarene glemmt, at man skulde hade den. Da jeg gik i Skole fra 1907–14 – ja, baade før og efter – kan jeg huske, at Hylden var stor og kraftig. Det hændte tit, at den blev beskaaret og hadet, men stadig groede den.

I Aarenes Løb blev der spaæet, at Hylden først vilde gaa ud, hvis Landet igen skulde blive besat. I Foraaret 1940 gik Hylden ud.

Naar jeg af og til besøger Kregme Kirkegaard – her ligger næsten al min Familie, Forældre, Bedsteforældre og Oldeforældre begravet – gaar jeg i Reglen ned i Krogen og ser paa Stedet, hvor Hylden har staaet. Hylden blev ikke ryddet. Da den gik ud, blev den staaende med sine tørre, kedelige Grene og Kviste.

I Pinsen sidste Aar var en gammel Skolekammerat fra Kregme og jeg dernede i Krogen. Paa den gamle Hylds Plads groede der en lille frisk Plante – en lille Hyld!

Saa vidt Peter Larsens Fortælling.

Vi vil imidlertid gerne sige lidt mere om Hylden og dens Betydning.

Det er ikke saa mærkeligt, at det hedder, at der er noget magisk ved Hylden. Man kan godt tilføje: Noget mystisk. I »Udvalgte sønderjyske Folkesagn«, udgivet 1919 af *F. Ohrt*, slutter Samlingen med følgende:

»Der staar et Hyldetræ paa Agerskov Kirkegaard ved den Nørre Kirkemur. Sagnet fortæller, at naar det to Gange er blevet omhugget og er vokset op igen, saa skal den danske Konge komme og binde sin Hest ved det. Det er nu ved at gro op tredie Gang«.

Aaret efter, 1920, red Kong Christian X over Grænsen. –

Saa er der Hylden som Lægeplante. I *Anton Andersens Bog »Fra Planternes Verden«* hedder det »Lige fra de ældste Tider har Hylden været en berømt og anset Lægeplante, og ingen anden har fundet en saa rig og udstrakt Anvendelse hos vor Almue paa Landet«.

Hyldethe mod Forkølelse og ondt for Brystet er et kendt Middel.

Siden vi nu er ved Hyldens helbredende Evner, kan jeg fortælle et Træk, som jeg hørte en Dag. Lærer *H. L. Sørensen*, der er født i Græse ved Frederikssund 1888, fortalte, at hans Mor hvert Aar plukkede Hyldeblomster, tørrede dem oppe paa Loftet for senere at anvende dem, ikke blot til Hyldethe, men ogsaa mod Tandpine, Ørepine og andet ondt. Hun syede en lille Pose af Lærred, fyldte den med de tørrede Hyldeblomster og syede den til, saa den blev som en lille Pude. Hvis man en Dag fik Tandpine, blev Puden lagt paa det syge Sted og et varmt Klæde bundet om. Saa gik Tandpinen sin Vej. –

Talemaader fra Ramløse.

Fru *Ellen Pedersen*, Skuldelev, har sendt mig en stor Samling Talemaader, som hun i sin Barndom har opfanget af sin gamle Farmors Tale. Farmoderen, *Ane Kristine Christiansdatter*, var født paa Møllehavegaard i Ramløse 1838 og død 1929 som Aftægtskone i Fru Pedersens Barndomshjem, der var Nabo til Gaarden »Kongens Glæde« i Ramløse. Ellen Pedersen, der er »en ældre Kone af Kulvier racen«, har haft en god Opfattelsesevne, og hun har i sin Hukommelse bevaret en Mængde Talemaader og andet værdifuldt fra den gamle Farmors Fortælling. I det følgende gengiver vi de Talemaader, hun har skrevet ned.

Der æ mange Ting i Vejen, naar Fattigfolk ska' skære Tør'. Enten har de ingen Tørrelod, eller osse har de ingen Skokar (Trillebør). –

Han haar'et lissom Manden, der vilde vænne Hesten fra aa æde. Den døe Daven før den Dav, hvor den intet sku' ha'. –

Han goer ydenom lisom Hønsene, naar de ska' ing. –

Ded goer nok med Guds Hjælp aa lidt Haandkraft. –

Spotten aa Ska'en føls gerne ad. –

Jo, Gaamoren Frost! Sikke en Kresten Peesen ded haar væ't i Nat. –

Hun haar syv Sind over en Dørtærskel. –

Du æ fittet om Mulen. Ska' du yd aa fæste Folk? –

»Jæ ve' bare se Gremasjen,« sae Kællingen, hun ga' Ongen Sennop i Stedet for Patte. –

Han render aved rundt lisom en ør Gris. –

»Jæ syer lie herfra aa te' Annese aa rundt om Pive Mølle, aa ded

løver jo op alt sammen,« sagde Pa Skrædder, da han vilde vigte sig over sine gode Indtægter. –

Han knejser som en Kat mæ et Aalehoved. (Om en, der er vigtig). –

»Alting ska' hae sin Tid, saa foer sin Skavning,« sae Pigen fra Helsinge til sin Frue i København, der ente syntes, hun var hurtig nok. –

Du spiser Pølse aa la Skinget (Skindet) sidde paa Nesen. –

Soven aa Leven (Søvn og Løgn) æ, som man vænner sig te'. –

Naar en Dreng i sin Opvækst havde ædt en Skæppe Salt i Melgrød, mente man, han var stærk nok til at bære en Tønde Rug. –

Ded ska' Du faa, naar København kommer forbi (paa en Trillebør). (Om noget, man ønskede, men som var ret uopnaeligt). –

»Ded goer op og nær,« sagde Manden, han skød Genvej over Ramløse Bakker. –

Skynd jer! Skynd jer! Kom aa se, Arresø brænder! Kom la' vos sluk'ed mæ Langhalm aa Stenolie. –

Skynd dig. Skynd dig. Kom aa se.

Kom mæ let Brænvín i en Ske. –

»Ta' bare te Baans i Suppen,« sae Konen te' den fremmede, »vore egne ved nok, vad der æ.« Gæsten fulgte Opfordringen aa fik Karlyden mæ op. –

»Der sidder noget fast i Halsen,« sae Kællingen, hun havde slugt Rokkesnoren. –

Hun græder liesom Lottes Magrete fra Raaveleje (Raageleje), hun græder kun mæ ded ene Øje. (Om en, der græder Krokkedille-taarer). –

Ded goer, ettersom Vinden blæser. –

»Bare du ligger stille, saa go'er nok over igen,« sae Konen, da Manden havde brækket Benet. –

Store Ord aa fidt Sul sidder ende fast i Halsen. –

Ded her goer jo helt a Kregme te. –

»Ded bli'er værre og værre,« sa'e Kællingen, hun skulde sigte Ære være. –

Gud naade os alle sytten (hvis man var i Knibe). –

Ih, janevel, hvor der er Myr (Mas) med ded Landbrug. –

Han gaar bare aa slaar Slon (Slaaen) nær te' Svinene. (Om en, der gaar og driver den af). –

Ja, frem aa tebaves æ lie langt. –

Ja, jæ haar samme Tro som Greeste (Græsted) Hunde, de tror, Sulet æ bedder end Benene. –

Jæ haar væt ydenlans te' Skerred (Skærød). En, der ikke vil ud med, hvor han har været. –

»Ska' du bort, seen du vasker dig?« som Stine Jens Pees hun sagde til Manden. –

»Jae, Mandfolk æ nu engang ente bedder, end som Vorherre har skavt dom,« som Sidse Jeens Lavs siger. –

Ded æ nogne falie Kale, de Ramløse Piger. –

»Vand æ Vand,« sae Pigen, hun fyldte Dunken i Bækkeaaen, hun skulde hente det ved Helene Kilde til sin syge Madmor. –

Katte aa Kvendfolk ka' man ente kloves paa. –

Ja, te Pense, Peer, naar vore Kølgner (Kyllinger) faar Rumpe. –

Aaa ja saamænd, aa Kællinger mæ. –

Tror I, jæ æ født i Goer aa tørred paa Kakkelovnen i Nat? –

»Se saa,« sae Manden te' ded blende Øg. –

Hun æ godt skørtet op. (Om en Pige, der har godt med Tøj). –

Hvad man siger i Søsøm

Kirsten Svendsen, Søsøm Skovvang, der er født 1901, har sendt mig en Række Samlinger af Ordsprog, Talemaader og Smaatræk fra Dagliglivet, og derom skriver hun: »Det er næsten altsammen Ord, som min Mor brugte til daglig. Mor var født 1873 og døde 1965. Hun var et levende Menneske med Interesse for det gamle og Sans for Humor. Uden Sans for Humor var nok en Del af de gamle Ord hverken opstaaet eller blevet bevaret.«

Kirsten Svendsen har optegnet, hvad hun husker, idet hun dog har udeladt de Ordsprog, hun antog for almindelig kendte. Pladsen tillader ikke, at vi kan gengive alt, hvad hun har optegnet. Vi maa nøjes med følgende Udvalg:

Han gloer ligesom Jyllinge Mænd. De var syv om eet Øje. –

Man skal fare med Jorden ligesom Oppesundby Svin. De foer op paa Huslængen. –

Saa la'er vi fem være lige og syv en halv Snes. –

Om Dumhed hedder det: Man kan godt bilde ham ind, at der ikke er Vand i Stranden. –

Eller: Man kan bilde ham ind, at Jyllinge Strand brænder, og at det bliver slukket med Langhalm. –

Man kan gnave lidt af Ben, men intet af Sten. –

Man maa hellere ligge for intet end gaa for intet. –

»Bedre Held næste Gang,« sagde Jørgen Staldmester, da han væltede i Grøften. –

Man skal ikke lade Enden synke, fordi Bukserne er tyndslidte. –

»Det kan gerne være,« sagde Jørlunde Smed, naar han troede, det var Løgn. –

»Der er langt frem,« sagde Kællingen, da hun saa sig tilbage. –

Hun var Søster til Per Endeskive og det gamle graa Øg, som gik rundt og skar Hakkelse for Folk. –

La vos nu se. Noget sker der vel? Kæl'er inte Koen, saa kæl'er vel Hyren (Hyrden). –

»Haps,« sagde Hyren til Klumpen. –

Vor Hyre, den lille Myre, kan ikke Kørerne styre. –

Det fylder nok, men det feder ikke, sagde man om noget, der var nok af, men som ikke havde synderlig Værdi. –

»Gud ske Lov for denne skønne Varme,« sagde Kællingen, da Huset brændte. –

Alting i Orden og Natpotten paa Bordet. –

»Siden« er en slem Skælm, han er Broder til »aldrig«. –

»Du skal se, Mor, det gaar nok over engang endnu,« sagde Manden da Konen brækkede Benet. –

»Tiden skal gaa med noget,« sagde Kællingen, da hun piskede sin Kat. –

Hej bommelom! Min Kone faldt om. Jeg tog min Stok og hjalp hende op. –

Tak det døde Smedens Kat af, for han fik ikke andet. –

Vi nyder Livet og drikker af Dunken. Dunken, man i gamle Dage brugte til Drikkevarer, blev her paa Egnen kaldt Morten. –

»Sikken det Skidt kan skave sig!« sagde Drengen, da han red paa en Tækkekæp. –

»Jeg er saa ked af Verden,« sagde Andris Sørens Vædder, han stod tøjret i en Grusgrav og havde ikke været flyttet i tre Dage. –

»Aldrig en Stjerne,« sagde Manden, han saa ind i Klædeskabet. –

Ih Du Fredsens, Hans! Kysser Du mere endnu for den Mark? –

»Det var godt, Vinden vilde vende sig, naar jeg skal tilbage,« sagde Kællingen, hun gik til Byen i Modvind. –

Om noget, der var ujævnt, sagde man: Det er ud og ind ligesom Kong Volmers Maas. –

Det er op og nør ligesom Maren Sørens Hindbær. –

Om en, der ikke kunde taale en anden, sagde man: Han drukner ham ikke i to Spande Vand, hvis han kan nøjes med een. –

»Det er lige af Haanden og i Munden,« sagde Manden, som samlede Hundemøg. »Tjener Du noget ved det?« blev han spurgt. Han solgte det paa Apoteket. –

»Du maa da komme med, Ans Villum! Noget Sjøv maa der vel blive,« sagde Ane Træskomands, da Træskomanden skulde begraves. –

Den, som ikke vil det gamle bøde, lægger meget nyt øde. –

Man skal lære, saa længe man lever, og have Prygl, saa længe man lærer. –

»Kan Du køre for mig, min Dreng?« sagde Præsten til Drengen, der skulde være hans Kusk. »Ja,« sagde Drengen, »jeg har kørt Møg før.« –

En sulten og frøssen er snart køssen. –

»Den brede Ende er tilbage,« sagde Kællingen, da man stødte Skovlskaftet mod hendes Bagdel. –

En Kone var blevet 90, og Præsten besøgte hende og talte med hende om den høje Alder, hun havde naaet. »Ja,« sagde Konen, »Fanden høster ikke sine saa grønne.« –

»Det var meget!« sagde Tiggeren, han fik ikke noget. –

»Naar det kommer, kommer der alt paa een Gang,« sagde Skræderen, han fik et Par Bukser at vende til Juleaften. –

»Jeg gjorde det i en god Mening,« sagde Konen, da hun tabte Lampen, saa den gik itu. –

Man skal ikke røre i den Potte, man ingen Slev har til. –

Man laaner sin Ven, men kræver sin Fjende. –

Der er mere broget Kvæg end Præstens. –

»Saadan har det siddet,« sagde Pigen, da hun havde slaaget Tallerkenen i Stykker. –

Man kan lære Fruerhunde at æde Skovkraber (vilde Æbler). –

En gammel Potte koster en ny. –

Nye Koste fejer bedst, og nye Knive skær bedst. –

Gilder og Kaneføre skal passes, naar den Tid er. –

Den Hund, man nøder i Skoven, bider ikke mange Dyr. –

Sulten Lus bider haardest. –

De, som vil have alt det, de ser, maa græde, naar andre ler. –

Jeg er lige kommet ligesom Soen, da hun var i Ærtehavren. –

Hvor Højren flyver hen, følger Halen med. –

Man skal spare, mens der er noget at spare paa. Bunden sparer sig selv. –

Det kan holde til syv Mil i taaget Vejr gennem syv tykke Egeplanker. –

»Hvad siger Herren om Hægter?« sagde Skrædderen, han kunde ikke sy Knaphuller. –

»Det kommer igen,« sagde Manden, han gav sin So Flæsk. Han gav hende tre Sider, men fik kun to igen. –

Den, som har rigeligt af Smørret, kommer noget i Kaalen. –

Det er bedre at sidde paa en lille Tue og le end paa en stor og græde. – Dette Ordsprog har jeg ogsaa hørt i følgende Form: Det er bedre at sidde paa en lav Gren og synge end sidde paa en høj Gren og græde. –

Det er bedre at sidde inde i et gammelt Hus end uden paa et nyt. –

»Alting er en Overgang,« sagde Ræven, da man trak Bælgen over Hovedet paa ham. –

Man skal ikke trække Bælgen af Ræven, før man har skudt ham. –

»Jeg siger det ikke for min Skyld,« sagde Ræven, »men der er ellers god Gaasegang i Skoven.« –

Man skal ikke sætte Ræven til at passe paa Gæssene. –

»Renlighed er en velsignet Ting,« sagde Konen, hun vendte Særken Nytaarsaften, saa kunde den gaa et Aar til.

»Naar jeg faar den, jeg løver etter, og en til, saa mangler jeg kun tre i fem,« sagde Kællingen, da hun løb Harer trætte. –

Man ska' int la' Narre se halvgjort Arbejde. –

Nu kan Du harve det, jeg har pløjt, saa kan Du se, hvad jeg har døjt. –

Man skal ikke skue Hunden paa Haarene. –

»Det smager dog af Fugl,« sagde Kællingen, hun kogte Suppe paa Grenen, Skaden havde gjort paa. –

Saa var der Skrædderen, som helst vilde have den gamle Doktor, for han var mest forfaren. –

»Saa la'r vi det staa,« sagde Manden, da han havde gjort i Skabet. –

I gammel Tid sagde man om Skrædderne, at der skulde 27 til Pundet, og saa skulde de endda have Pressejernet med. –

Naar man slaar blandt en Flok Hunde, piber den, man rammer. –

Tiden kan være lige lang, men den er ikke altid lige nyttig. –

Naar der var kommet en Uoverensstemmelse mellem nogen, som ellers var kommet godt ud af det, sagde man: »Nu er der nok kommet en Klat Skidt i Skoen.« –

»Frænde er Frænde værst,« sagde Ræven om de røde Hunde. –

Kragen hakker ikke Øjnene ud paa sine egne. –

I Mørke er alle Katte graa. –

Om en, man ikke kunde lide, sagde man: »Jeg ser hellere hans Hæl end hans Taa.« –

Naar man havde fæstet sig i en Plads, havde man solgt sit Skind. –

Man skal ikke skridte videre, end Bukserne kan naa. –

Det er tidt, at den Hest, som fortjener den meste Havre, faar mindst. –

Du ligger paa tværs i Sengen ligesom Skrædder Knap. –

Om en, som var kløgtigere, end han blev antaget for at være, hed det: »Hvis Du køber ham for en Tosse, giver Du dine Penge ilde ud.« –

Man kender sine Lus paa Gangen. –

Om en, som var kraftig og tyk, hed det: Han bliver ikke borte i Sengehalmen. –

Ligesaa vel kan Ravnene ta' det som Kragerne, de er alle Vorherres Fugle. –

Den ene Stodder kan ikke taale, at den anden har to Kæppe.

»Det er slemt Vejr ud til Marken,« sagde Ræven, han skrukkede ned bag en Tøjrepæl. *Skrukkede*, sad i Ly. –

Den Tid, som gaar godt hen, kommer ikke ond tilbage. –

Naar Skidt kommer til Ære, ved de ikke, hvordan det skal være. –

Min Mor fortalte, at hun fra sin Ungdom kunde huske, at de gamle sagde om nogen, der var lidt overmodige og ikke ret gamle: »De er endnu int kommet i det Kar, de skal gø's (gæres) i.« –

»Saadan skal Tæven havde det,« sagde Drengen, han dansede med sin Mor. –

Enhver er sig selv nærmest. –

Det kommer af sig selv ligesom Sult. –

Min Mor sagde om nogen, som var noget stor paa det: »De tror, hele Verden skræver over dem.« Min Far sagde om de samme: »De tror, den store So er deres Mor.« –

Selvgjort er velgjort, om det aldrig er saa ilde. –

Den, som ikke sparer paa Skillingen, faar aldrig Daleren. –

Der skal en bred Ryg til at bære gode Dage. –

Man maa tage det onde med det gode. –

Vil man være med i Legen, maa man finde sig i at faa noget af Stegen. –

»Det blir jo længer, jo værre,« sagde Kællingen, hun skulde sige: »Ære være.« –

Naar en sad og var søvnlug, sagde Mor: »Ingeborg lusker dig nok.« –

Hvis en vaagnede efter at have siddet og slumret: »Du var nok derhen, hvor de griner af Folk.« –

En, som vilde gaa i Seng, sagde: »Nu gaar jeg hen og lægger Hovedet, hvor ingen Vogne kommer.« –

Det kom bag paa mig ligesom Juleaften paa Kællingen. –

Han er fuld af Spøg ligesom Smedens det døde Faar. –

Vanen er det halve Liv. –

»Forberedelserne er de værste,« sagde Manden, da han skulde hænges. –

Der er ingen Ko paa Isen, saa længe Rumpen er i Land. –

Hvad gør ikke Tysken for Penge. –

»Ih bevaas!« sagde Sids til Haans, »e' det vort Hus, som er revnet i Gaavlen?« –

Man maa synge som de Fugle, man er iblandt. –

Man skal sætte Tæring efter Næring og int la Tænderne gaa foran Hænderne. –

Kuk-kuk, Ole Gøg! Er Du Ungkarl endnu? –

Hvad der kurerer en Skomager, kan slaa en Skrædder ihjel. –

Den, som ikke vil høre, maa føle. –

Man ka' int forspør sig. Man ka' snarere forgør sig. –

Man maa lære at lyde for at kunne byde. –

Den, som ikke vil lyde, maa lide. –

Stik en Finger i Jorden og lugt, hvor Du er. –

Der er aldrig saa skurvet en Orne, uden der er ligesaa skurvet en So. –

Jeg hørte nylig en Mand fra Gribskoveggen sige: »Det faldt da ikke i Stranden,« sagde Manden, da han væltede i Arresø med Halm-læsset. –

Min Mor sagde altid, naar hun tabte noget og ikke fandt det lige straks: »Det kommer nok, det faldt da ikke i Stranden.« –

Naar Nyttens af noget kunde ligge lidt langt fremme i Tiden, sagde man: »Fød Du mig i Dag, saa skal jeg føde dig i Morgen.« –

Det nytter ikke, det er en god Ko, hvis den staar og spilder Mælken. –

Hvis et Barn sagde noget, som det havde hørt af voksne, hed det: »Det har været i Sæk, før det kom i Pose.« –

Den ene Skilling jager ikke den anden væk. –

Hvis en kom med noget og tabte det inden Bestemmelsesstedet: »Du ofrede nok, inden Du naaede Alteret.« –

Hvis en med lidt mere Hartkorn var noget hovmodig, kunde det hælde, der blev sagt: »Man har da set større Fugl flyve af Reden før.« –

Min Mor har fortalt, at mens hun var Barn, var der en gammel Kone i Familien, som sagde: »Jeg priser Unde brækme den Hund, der gøer, for den kan man forvare sig for.« –

En anden gammel Kone, Mor kendte fra sin Barndom, sagde: »Kat knurrer int, før den tager Mus, og Ungkarl knurrer pinedød int, før han faar Hus.« –

»Her sidder vi alle vel,« sagde Katten, da den sad paa Flæsket. –

Man maa la' mangt et godt Gilde gaa fra sig, fordi man ikke er budt med. –

Naar man hører som en Tosse, svarer man som en Nar. –

Andre Talemaader

En Variant af en af de foregaaende Talemaader er følgende, som *H. L. Sørensen*, Hillerød, har meddelt mig: Skrædderen sagde: »Jeg syer, min Kone syer, og min Datter syer – og det løber op alt sammen.« –

Fra *E. Olsen*, Kongens Lyngby, har jeg modtaget følgende: Jeg er lige glad med, hvad jeg skal lave, bare jeg kan sidde ned. –

Værsgo', kom indenfor og se vor Gris og vor nye Kakkelovn. –

– – –

En anonym Dame skriver følgende: Kender De Udtrykket »at

bee Favel« – at bede Farvel? F. Eks.: En Mand og en Kone er til Gilde, og Konen siger: »Er I snart færdige med at spille Kort, for nu er det paa Tiden at bee Farvel?« –

Eller: Paa det Sted faar de ikke noget ordentlig Æde, saa den nye Karl bad snart Favel. –

For halvtreds Aar siden tjente jeg sammen med en anden ung Pige. Hun sagde blandt meget andet: »Der er altid noget i Vejen, naar de fattige skal ud at danse. Enten kan de ikke, eller ogsaa har de ingen Sko.« –

Meddeleeren gengiver endelig følgende Vrøvlerim:

Sukker og Bønner
det siger Sønner.
To Mand ude at meje
det siger Gilleleje. –

— — —

Else Granberg, Taastrup, sender mig dette:

Et Udtryk fra Uggeløse er følgende: Vos fra Uggeløse, og saa dom fra Kregme Sogn naturligvis, vi vil nu alle Dage komme Himlen betydelig nærmere end saa mange andre. – Underforstaaet: Kregme og Uggeløse Kirkegaard er vel de højest beliggende paa Sjælland, saa man regner derfor med et Forspring paa adskillige Alen. –

Et andet Udtryk fra Egnen omkring Slagslunde faldt altid, naar man syntes, man havde faaet for lidt i Kopper eller Glas: »Ops! – haded barestens væred a en hel anden Størrelse, som di sier aare i Slavslunde, naar ad di render aa leder etter Taarned, naar han ska ind for Natningen.«

Slagslunde Kirketaarn er som bekendt meget lille, og enhver gammel Slagslunder med Respekt for sig selv blev altid en Smule stødt, naar der blev hentydet til Taarnets Lidenhed. –

»Han saa grangiveligen ud i Ansigtet, som om han havde glemt at bære Vand til en Barnedaab i Nejede Kirke.«

Udtrykket blev anvendt om en Mandsperson, der saa ud, som om han havde faaet en meget kedelig Meddelelse. Der er ingen Kirke i Nejede. –

Og endelig en Talemaade, der stammer fra Jørlundeegnen: »Vi er sat her i Verdningen for at hjælpe hverandre,« som Lars Halvvejs

sagde, da han »hjælp« Manden paa Gaarden med at smage Punchen til til Høstgildet. –

Naar man spiller Sjavs – fortæller *H. P. Jensen* – og en Spiller har gode Kort, siger han: »Nu skal vi slaa et Slag for Fædrelandet, som han sagde Plejesønnen fra Ramløse.«

Fra samme Meddeler har vi følgende:

En ældre fattig Kone, der paa sine Gaature jævnlige besøgte Naboer og andre, sagde ved Døren: »Ded er rejti godt Vejr i Dav!« men idet hun gussede sig lidt og kiggede til Snapseflasken paa Stolpeskabet, tilføjede hun: »Men det er lige godt koldt,« og saa fik hun en Snaps. –

Og til sidst nogle spredte Talemaader.

Paa Landet skal man leve af at komme tidlig op. –

Følgende har jeg fra min Havemand: Naar Sult kommer hjem til mit, gaar Kaalen med uden Fedt. –

Naar en gammel Typograf stod over for en Vanskelighed, trøstede han sig med Ordene: »Dom om ded, som kan læse og skrive.« –

Fra en anonym Dame har jeg følgende: Store Mænd gaar i vide Bukser. –

I en Familie var der syv Sønner, og det var jo mange at skaffe Føde og Klæder til, men Moderen fandt Trøst i følgende Ord: »Den, Vorherre giver Drengene, giver han ogsaa Bukser.« –

Rim og Remser

Man havde i gamle Dage en udpræget Trang til *at rime*. Det var et Udtryk for den poetiske Sans, som Menneskene besad. Om der altid var saa megen Mening i Rimene, var underordnet. I det foregaaende har vi bragt enkelte Eksempler. Her følger et Par til.

En anonym fra Frederikssund har meddelt mig følgende:

Tak for Mad og Mætte.
Hvad jeg fik, fik jeg med Rette.
Havde jeg mere faa't,
var det immer gaa't,

men nu maa jeg nøjes
med det, jeg har faa't.

— — —

Gustav Barfod, Hørsholm, 77 Aar, meddeler, at i hans Barndom sang man i Skævinge følgende Vrøvlevers:

Herregud i Hammersholt,
tretten Gryn i Lyng.
Gamle Kællinger er ogsaa Folk,
naar de bare kan synge.

— — —

Der var megen Fattigdom i tidligere Tider og derfor ogsaa mange Tiggere. Ofte var det Børn, der gik omkring og tiggede. Eller ogsaa Koner, i visse Tilfælde Mænd. Saa sent som under første Verdenskrig (1914–18) kunde man faa Besøg af Koner fra Gadevang, som bad om et Paaskeæg. Jeg har ogsaa set mandlige Tiggere i Butikker i Hillerød – og det var ikke »fattige rejsende« – de fik en Femøre.

De mere professionelle Tiggere – men det ligger nok et Stykke tilbage i forrige Aarhundrede – formede undertiden et kortere eller længere Rim, hvori de karakteriserede den større eller mindre Gavmildhed, de mødte i de Landsbyer, der hørte til deres Omraade. Disse Remser kaldes *Tiggerremser* eller *Byremser*.

Kirsten Svendsen har sendt mig følgende:

Smørumovre og Smørumnedre de ligger paa Rad,
Veksø er en herlig Stad.
Søsum ligger i en Hule.
I Stenløse faar vi lidt Mad,
i Stenlille aldrig en Smule.

Kirsten Svendsen meddeler i den Forbindelse, at en Kvinde, hvis Far selv havde gaaet og tigget som Barn, har fortalt, at Faren sagde, at ovenstaaende Remse var Værløsetiggernes. Selv havde han tigget paa Lyng-Uggeløseejnen, og der havde de en anden Remse.

— — —

Husejer *Aage Olsen*, Harløsevej, Hillerød, har meddelt mig følgende Remse, som han har fra sin Mor:

Ramløse er en stor Stad,
i Taagerup faar vi ingen Mad,
og Aagerup ligger i en Hule,
og i Skærød faar vi aldrig en Smule.
Helsinge Brakker
og Nejlinge Rakker,
og Kæderup Mærer
og Højbjerg Slikker
de føder alle Alsønderups Tiggere.

Her er en Remse fra Horns Herred, tilsendt mig af en anonym, der har den fra sin Bedstemor.

Hylling Kyllinge,
Vellerup Dreng,
Vejleby Rak,
Venslev Pak,
Ferslev stolte Karle,
Røgerup lange Laser.
Nakkedam er en Hule,
der faar man aldrig en Smule.
Skibby er en stor Stad,
der faar man Penge
i Stedet for Mad.

Vi slutter af med en Vrøvleremse, som *H. P. Jensen*, Frederiksværksgade, Hillerød, har sendt. Det var den Slags, man frem-sagde, naar nogle Mennesker en Sommeraften sad paa en Grøftkant og hyggede sig. Jensen hørte den o. 1903, og den lyder saaledes:

Syv Ole Ævleæg og syv Ol Dævleæg fo'r gennem Skorstenen ved Møllerens Frokost. »Dælen skal i det Skind,« sagde Mølleren, »om Du vil forstyrre mit Madmaal.« Saa kom Kirsten Fisker den frykke, som var saa dygtig til at brygge. Hun kunde brygge 12 Tønder Øl af en halv Skæppe Malt. Hun gik til den ølsmagende Mand Jens Fisker for at høre, om hendes Øl blev til Vin eller Vand, Jens Fisker kom op i Karret, han mærkede nok, at hans Ben bar ham ikke saa godt, men han lovede, at hun skulde faa godt Øl, naar hun fik god Gær at komme paa. Kirsten Fisker gik til Villingebæk for

at hente Gær i en Sæk. Der mødte hun Pinds Vissen, han var glatraget i Ansigtet som en Garnvinde og opspilet bagtil med to Pilepinde. Han skulde gennem al Verdens Møddingepøl for at lede sin Moster op, hun sad inde paa Nørrebro og vogtede Strandskaller sammen med tre Husmandskoner, der spandt røget Kød paa en Haspe, og i Døren stod en Stud og viste Agterenden ud for at vise Vejen. –

— — —

Hvis nogen af dem, der læser dette, kender flere Talemaader, Ordsprog eller Remser, gør de mig en stor Tjeneste ved at skrive dem ned og sende mig dem. I Særdeleshed er jeg interesseret i Tiggerremser.

A. U.

En Brudekrans af kunstige Blomster
(Folkemuseet)

MARGRETHE LARSEN FYLDTE HUNDREDE ÅR

Den 11. Januar 1966 fyldte Fru *Margrethe Larsen*, Frederiksværksvej 70, Hillerød, hundrede Aar. Fru Larsen er Enke efter *O. Larsen*, der i mange Aar virkede som Lærer i Store Havelse. *O. Larsen* er velkendt af denne Aarbogs Læsere, idet vi i første Aar-bog af »Kultur og Folkeminder«, 1949, bragte en Skildring paa 20 Sider »Af Lærer *O. Larsens* Erindringer« og i Aargang XVI, 1964, et Bidrag paa 16 Sider »Lærerliv i Store Havelse«.

Anna Margrethe Larsen var født den 11. Januar 1866 i Ramløse som Datter af Husmand Peder Larsen og Hustru. Om sit Barndoms-hjem fortæller Fru Larsen, der trods sin høje Alder er baade aands-frisk, rask og rørig, følgende: Der var 6 Tdr. Land til Ejendommen, og vi havde to Køer. Fader arbejdede hos en Gaardmand i Nær-heden, der hed Anders Mortensen. Her fik han om Vinteren en Mark om Dagen og Kosten, og om Sommeren to Mark. Anders Mor-tensen pløjede for ham. Til Gengæld arbejdede Fader et vist Antal Dage for ham. (En Mark var 33 Øre).

De kærnede selv Smørret, først med en Stampekærne, senere med en Svingkærne. Det Smør, de ikke selv brugte, solgte de til en Jorde-moder, der boede mellem Ramløse og Skærød. Foruden sin Praksis drev hun en lille Høkerforretning. Desuden havde hun Bøger til Ud-laan. Det var vistnok en lille Sognebogsamling. De laante ogsaa Bøger i Margrethes Hjem. Faderen brød sig nu ikke om dem. »Det er jo ikke andet end Opdigt og Løgn,« sagde han. De holdt sammen med fire andre Familier »Frederiksborg Amtstidende«, der var begyndt at udkomme 1839 med eet Nummer om Ugen. I Halvtredserne ud-videdes Bladet til at komme tre Gange om Ugen, og i Tresserne blev det Dagblad.

»Frederiksborg Amtstidende« var Egnens eneste Avis, indtil »Frederiksborg Amts Avis« begyndte at udkomme 1874.

Amtstidende kostede dengang 2 Kr. 66 Øre Kvartalet, og Peder Larsen var Nr. 2 af de fem, blandt hvilke Bladet gik paa Omgang. Saa kom der en Mand til og spurgte, om han maatte være med. Ja, det maatte han godt, naar han vilde have Bladet sidst. Saa var der seks om Amtstidende. Naar der var gaaet en Tid, mødtes de seks Holdere og delte Aviserne imellem sig. De blev saa brugt til Indpakning.

Bøger havde man ikke mange af i Hjemmet. De, man havde, blev opbevaret i et lille Skab, som Margrethe Larsen ejer den Dag i Dag. Det bærer følgende Indskrift:

P. N. P. D. – L. H. S.

1841

hvilket betyder: *Peternelle Pedersdatter og Lars Hansen*. Det var Peder Larsens Forældre, altsaa Margrethe Larsens Bedsteforældre.

I Ramløse var der en Friskole, hvor Læreren hed *Udby*. Her gik Ole Larsen, der senere blev Margrethes Mand, i Skole. Selv gik hun i Sogneskolen. Paa Spørgsmaalet, om Læreren var dygtig, svarede hun nej: »Naar vi skulde skrive Skønskrivning, gik Skolelæreren ind og sov Middagsøvn, og saa lavede Drengene gerne Ballade. Naar saa Timen var gaaet, kom han igen og sagde: »Saa kan I lægge Skrivebøgerne væk og tage Regnebøgerne frem.« –

Men senere hen i Livet kom Ole Larsen ind i Billedet. Han var Søn af en Afbygger i Ramløse og født i 1866, de var altsaa lige gamle.

Ole Larsens Hu stod til Bogen. 17 Aar gammel blev han Elev paa Blaagaard Seminarium, hvorfra han dimitteredes paa sin 20 Aars Fødselsdag 1886. Efter at han havde været Andenlærer i Græsted nogle Aar, blev han Enelærer i Store Havelse 1890, og her virkede han til 1933, da han tog sin Afsked og bosatte sig i Udkanten af Hillerød.

1890 var han blevet gift med Margrethe. Brylluppet stod i hendes Hjem. Gæsterne var, skriver O. Larsen: »Fader, Moder, Marie (O. Larsens Søster), Tante Karen fra København og Anders Jensens Jørgine.«

Om Brudegaverne hedder det i hans Erindringer: »Ved Hjemkom-

Margrethe Larsen

sten fandt vi en Brudegave, en Lampe fra tre Bønder i St. Havelse. Andre Gaver var: 1 Bordtæppe fra Skolebørnene i Græsted og 1 Album fra Skolebørnene i Havelse. Tante Karen forærede 1 Bakke med Flødekande og Sukkerskaal, Jørgine gav 2 Vaser og Margrethes Bedstemoder 2 Æggebægre.«

Der var Jordlod til Embedet, 5–6 Tdr. Land, saa Læreren skulde baade passe Skole og Landbrug. Det var ikke saa lige en Sag. Besætning skulde der ogsaa til. Larsen skriver om Begyndelsen: »Den første Vinter havde vi ingen Pige. Vi var saaledes ene om at passe Bedriften i Landbruget. Fader gav os en Ko, og vi fik en af Svigerfader. Et Par Grise var der ogsaa at passe, ja vel som oftest flere, da vi slagtede 2 Gange om Aaret, 2 Grise hver Gang. Endelig havde vi nogle Høns, som ogsaa fordrede Opvartning. Æggene solgte vi til Opkøbere, Smørret tog Niels Olsen med til Frederikssund.«

O. Larsen var en ualmindelig dygtig Lærer, men herom henvises til den tidligere anførte Skildring, Margrethe var ham en trofast Hjælper. Hun tog sin Del af Arbejdet, og hun lavede op i Hjemmet med sit lyse og venlige Sind.

Sorger undgik Ægteparret ikke. De fik fire Børn, en Pige døde

som lille, og den ældste Søn, Peter Larsen, der var naaet at blive cand. jur., fik kort efter, at han kom ind som Soldat, Meningitis og døde. O. Larsen gik bort 1945, men Ægteparrets to øvrige Børn, Datteren *Bertha*, der er gift med Musikhandler *Anders Knudsen*, Møllestræde, Hillerød, og Sønnen *Aksel Larsen*, der i mange Aar var Førstelærer i Jørlunde, men nu er bosat paa Fyn, var sammen med deres Familie med til at gøre deres Moders Hundretdaarsdag festlig.

Margrethe Larsen har bevaret sit lyse Syn paa Livet. Hun har været en god Mands gode Hustru.

Sølvhovedvandsæg
(Folkemuseet)

FREDERIK NIELSEN

Jakob Knudsen har engang i et Foredrag behandlet det Problem, hvorfor man kunde lide en Mand. Det beroede ikke paa hans Begavelse, heller ikke paa hans Kundskaber, ikke engang paa hans Dyder. Det kunde godt være en Mand, der var ligefrem lastefuld – og man kunde alligevel lide ham. Det ahang i Virkeligheden af den ene Ting, *om han elskede Livet*. Frederik Nielsen var en Mand, som mange kunde lide. Han var ogsaa et Menneske, som elskede Livet. Derfor har jeg netop Lyst til at fortælle lidt om ham her.

Frederik Nielsen var Nordsjællænder, født i Store Havelse 1880 som Søn af Gaardejer *Anders Nielsen*, Thorshøjgaard. Som de fleste andre Bondedrenge fik han Lov til at arbejde ved Landbruget, han blev uddannet til Landmand, kan man godt sige. Han havde det store Held at have en dygtig Lærer. *O. Larsen* var selv et levende Menneske, og han forstod at undervise paa en levende Maade. Han tog ikke megen Del i det offentlige Liv, men han var meget historisk interesseret, og han delte Sorg og Glæde med baade fattige og rige. Naar Frederik Nielsen omtalte Lærer Larsen, havde han ikke Lovord nok for hans Undervisning og det Aandspræg, han gav Børnene. »Og,« sluttede Nielsen, »saa blev han Ridder af Dannebrog alene paa sin Skole.« Hvis man erindrer Skoleinspektør Petersens ejendommelige Udtryk, kan man godt sige, at Frederik Nielsen havde »taget Riget til Len« af Lærer *O. Larsen*.

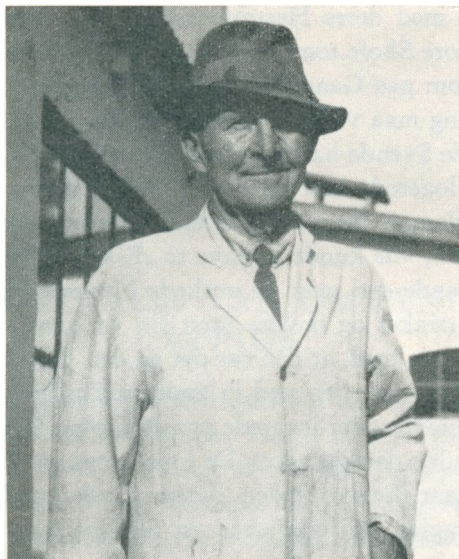
Frederik Nielsen var Elev paa Frederiksborg Højskole 1901, senere blev han gift og fik en Gaard i Uvelse. Efter forskellige Omskiftelser forpagtede han 1930 Gaarden Aalholm, som ejedes af A/S Frederiksholm Teglværker, der havde udnyttet Gaardens lerholdige Jorder til det stedlige Teglværk. Fra 1930 til 1957 drev Nielsen denne Gaard, der laa i Landsbyen Ullerød, lidt Vest for Hillerød.

Nielsen gik meget op i Husdyrholdet. Interesseret i Travsport, som han var, opdrættede han Travføl for de Folk, der havde store Penge staaende i den Slags. Men især gik han op i Arbejdet med Køer og Svin. »Jeg skal ud til Dyrene,« sagde Nielsen, og man mærkede Varmen i hans Stemme, naar han nævnte Ordet *Dyrene*. Det var ham en Glæde at fodre Hestene, at malke Køerne og give Grisene Æde. Han havde flere Grisesøer, og selv om Heldet var skiftende, gav det dog ofte gode Penge i Kassen. Og saa var der Glæden ved at se Smaagrisene tumle sig mellem hverandre, medens den gamle Svine-mor holdt moralske Taler for den opvoksende Ungdom. Frederik Nielsen var rigtig i sit Es, naar han færdedes i Staldene og saa paa sine Dyr.

En særlig Omhu viste han en Mark, hvori der hvert Aar var lagt tidlige Kartoffler. Det var af stor Betydning for Prisen at være en af de første paa Københavns Grøntorv. Ja, Samsingerne kom alligevel først, det var givet. Men et Aar kom der Frost i Juni, og Frederik Niensens Kartoffler kom ikke først paa Københavns Grøntorv det Aar. Da jeg sagde et Par venlige Ord til ham i den Anledning, fik jeg det uventede Svar: »Det skal int lykkes altsammen, det skal 'et int.« Jeg fik ved den Lejlighed noget at tænke paa, og det har været fremme i mine Tanker mange Gange siden – især naar noget af mit ikke var lykkedes.

Frederik Nielsen virkede ikke alene tiltrækkende ved sin Tænksomhed, men ogsaa ved sin Humor. Han havde en egen Evne til at faa En til at le. Han kunde sige selvfølgelige Ting, saa de blev morsomme. Han var en fin L'hombrespiller – han havde ogsaa megen Øvelse – og paa dette Omraade har jeg ogsaa fornøjet mig med ham nogle Gange. Paa Grund af sin Dygtighed vandt han for det meste. Ved et Kaffebord i en saadan Anledning sagde jeg engang til ham: »Hør, Frederik Nielsen – det, Du vinder i Kortspil, det opgiver Du da til Skat?« Nielsen saa op paa mig med sit skælmske Blik og svarede: »Hver en Øre!« I det hele var hans umiddelbare Væsen og ejendommelige Indfald vel egentlig det mest tiltrækkende ved Kortspillet.

Han havde en udmærket Kone. Hun holdt af Blomster og havde en meget smuk Have. Købte man Kartoffler og andre Naturalier af dem, kunde man altid være sikker paa en reel Behandling. »Ja, I tager ikke for meget for jeres Ting,« sagde jeg engang til Fru Nielsen.

Frederik Nielsen

»Er der nogen Velsignelse ved det?« svarede hun. Der var Holdning over Fru Nielsen, baade i det ydre og det indre.

Frederik Nielsen var en hjælpsom Natur. Det nød ikke mindst den nærliggende Frederiksborg Højskole godt af. Naar der var Elevmøder, og der kom mange tilrejsende, kneb det næsten altid med at skaffe Sengeplads. Kvinderne fik man stuvet sammen, saa godt man nu kunde, paa selve Skolen. Men Mandfolkene? Ja, de tyede i stort Tal hen til Aalholm, hvor de fik Natlogi oppe i Høet og vaskede sig ved Vandtruget næste Morgen. Det skete hvert Aar, men et Aar skete der noget andet. En Martsdag 1945 mødte Frederik Nielsen paa Landevejen Fru Christiansen – Højskoleforstander C. P. O. Christiansens Hustru – der fortalte, at Tyskerne havde beslaglagt Skolen. Man skulde være ude i Løbet af et Par Dage og Skolen fyldes med tyske Flygtninge. Og hvad skulde de gøre med Møblerne og alt det meget Inventar? – »Det klarer jeg,« svarede Frederik Nielsen muntert. »Ja, det klares nu ikke med en Vittighed,« svarede Fru Christiansen en Kende spidst. Men det var ogsaa anderledes ment. Frederik Nielsen gik hjem, greb Telefonen og ringede rundt til Gaardmænd og Afbyggere i Tjæreby Sogn. Og han klarede det faktisk. To

og tyve mødte med deres Hestekøretøjer, og i Løbet af halvanden Dag var den store Skole tømt for alt, hvad flyttes kunde, og det var anbragt rundt om paa Gaardene i hele Tjæreby Sogn.

Endnu en Ting maa vi have med, fordi den er af Betydning. Landevejens farende Svende havde i stort Tal deres Tilholdssted paa Aalholm, hvor de logerede lunt og godt i Hestestaldens Foderlo. Frederik Nielsen forlangte ikke, at de skulde aflevere deres Tændstikker. »Nej,« sagde han, »de kunde jo have to Æsker.« Han forlangte kun, at de kom og sagde det, naar de ønskede Natlogi. En af dem var en Aften noget forsinket og meldte først sin Ankomst ved Midnatstid. Han undskyldte sig med, at der var det og det, der havde sinket ham. »Ja,« svarede Nielsen, »jeg ved jo godt, at Du har meget at gøre!« De samme Mennesker, der logerede paa Aalholm, kom ogsaa og hjalp til, naar der skulde damptærskes. De kom gerne en Tid i Forvejen og spurgte, hvornaar Begivenheden skulde finde Sted. De fik deres tarifmæssige Dagløn og havde saa en Skilling paa Lommen til de kommende Dage.

Offentlige Hverv havde Frederik Nielsen ikke, men i en Aarrække var han Kontorbestyrer i *Bondestandens Sparekasse* i Hillerød. Nielsen døde 1959, og ved Graven sagde hans ældste Søn: »Du var ikke stor ude omkring, Far, men Du var stor hjemme.« Og det var egentlig et godt Skudsmaal at faa med i Graven.

Det kan tilføjes, at Frederik Nielsen netop var et Menneske, der elskede Livet. – Hvad Gaarden Aalholm angaar, da er den for en Del Aar siden jævnet med Jorden, og paa dens Marker er der opført en hel By af Parcelhuse og dertil hørende Forretninger.

MIN BEDSTEMOR VAR OMVANDRENDE SYPIGE

For nogle Aar siden blev der udskrevet en international Konkurrence for Kvinder, hvor Opgaven var at give en Skildring af vedkommendes Bedstemoder. Blandt de danske Bidragydere blev Fru *Jenny Nielsen*, Bannebjerg, Græsted, smukt placeret med følgende Skildring, der gengives her efter Bladet »Husmandshjemmet« for 30. Januar 1960:

Hvis jeg var Digter, vilde jeg skrive en Bog om det, min Bedstemor fortalte. Men det er ikke min Sag at skrive Bøger, saa jeg vil nøjes med denne lille Beskrivelse.

Min Bedstemor fødtes den 16. Juli 1858, altsaa i Aar for 101 Aar siden. Hjemmet var fattigt, og hun fik aldrig den Lykke at kende eller kunne huske sine Forældre. Hendes Mor var svagelig og døde kort efter, at hun havde bragt min Bedstemor til Verden. To Aar efter døde hendes Far.

Sammen med en Bror, der var et Par Aar ældre, kom hun i Pleje. Da de havde været der et Par Aar, maatte hendes Bror ud at bjerge Føden selv. Han var da 6 Aar gammel. Han kom sjældent hjem, og han døde ganske ung.

Nu var hun ene i Verden. Jeg har aldrig hørt om Bedsteforældre eller andre Slægtninge. Bedste talte kun om sine Plejeforældre. Hendes Barndom var trist og glædesløs. Arbejde maatte hun, inden hun havde Kræfter til det. Der kom et Barn hvert Aar, og hun maatte tidligt være »baby-sitter«.

Skolegangen var en Hvile for hende. Hun var ikke blandt de dygtigste, men Læreren var god mod hende, og hun var ham taknemmelig, saa længe hun levede. En Oplevelse havde hun, som jeg

har forstaaet har gjort hende meget ondt. Det var, da en Gaardmandskone bad hende passe sine Børn, saa skulde hun faa »en Kage, naar København kom forbi paa en Trillebør«. – Man kan vanskeligt forestille sig, at det at faa en Kage kunde være saa herlig en Ting. Bedste glædede sig saadan til den Kage og græd bitterligt, da hun ingen fik.

Naa, saa blev hun konfirmeret – i en af sin Plejemors Kjoler. Det var vel ikke værre for hende end for saa mange andre Smaakaarsfolk i de Tider. Men hun har fortalt, at hun bad til Vorherre, om han vilde hjælpe hende til at faa lært at sy, saa hun engang kunde have en ny Kjole paa.

Uvist hvorfor kom hun efter Konfirmationen til København for at tjene. Maaske var hun for spinkel til at gøre Karlearbejde, som hun var kommet til, hvis hun var blevet paa Landet. – Om den Tid kan jeg huske, hun fortalte, at Køkkenet laa i Kælderen med Vinduer til Fortovet. I Dagens Løb saa hun en Masse Ben i forskelligt Fodtøj. Ja, Damernes Ben saas jo ikke ret meget. Kjolerne gik lige til Jorden, og der var meget Arbejde med at børste dem rene for Gade-snavs, og der blev slidt mange Meter Kantebaand i de Tider.

Det var ogsaa Bedste's Arbejde at ordne sin Frues Tøj, og denne blev opmærksom paa, at hun var ferm til at reparere Tøj, og at hun havde Lyst til det. Hende var det ogsaa, der sørgede for, at Bedste kom i Sylære.

Samme Frue var meget grundig, og hver Aften gav hun Instrukser om næste Dags Arbejde. Først skulde hun pudse Vinduerne. – »Hvor var jeg dog bange de mørke Vintermorgener, naar jeg skulde ud og pudse de tilsølede Vinduer,« sagde Bedste tit. »Men jeg var jo nødt til det, for hver eneste Morgen stillede Fruen og eftersaa, om det nu var gjort ordentligt.« – »Hvor jeg hadede de Vinduer,« kunde Bedste sige med et Temperament, der slet ikke lignede min blide Bedste.

Derfra kom hun i Sylære. Det var ingen billig Spøg den Gang, og hun havde jo kun de Skillinger, hun havde lagt til Side af sin Løn. Men saa arbejdede hun det meste af Natten, og da hun var let til at lære, og det var hendes Lyst, saa syntes hun dog, det var hendes bedste Tid. Men hun følte sig ensom. Saa efter endt Læretid søgte hun tilbage til den Egn, hvor hun var opdraget, og blev nu en »omvandrende Sy pige«. Hun kom paa Gaardene og blev 8 eller 14 Dage, ligesom der var Arbejde til. Lønnen var nok ikke stor, men Bekym-

ringer for Dagen og Vejen havde hun ikke. Kost og Ophold havde hun hvert Sted, og da Madlavning aldrig havde været og aldrig blev Bedstes Lyst, saa passede det hende udmærket paa den Maade.

Hun hørte og saa en Del i sin omflyttende Tilværelse, og det gav hende lidt Kendskab til Mennesker. Et overbærende Sindelag, som hun beholdt Livet igennem. »Der er noget godt i alle Mennesker, det gælder blot om at se det,« var hendes Dom, naar nogen vilde gøre hende bekendt med andre Menneskers Meriter. Jeg har aldrig hørt hende bringe Sladder videre.

Omsider blev Bedste gift. Hun var da naaet den anselige Alder af 28 Aar. – Min Bedstefar var 3 Aar yngre end hende. Han var en bomstærk Slider, som heller ikke havde set Livet fra den blide Side. Som den midterste af en Flok paa 12 kom han ud at tjene, da han var 9 Aar og havde klaret sig selv siden. Da han altid havde slidt for andre, var det hans højeste Ønske engang at blive sin egen Herre. Men de første Aar maatte han gaa 1 Mil ud og 1 Mil hjem fra Arbejde hver Dag. – Imens syede Bedste. Hun havde altid meget Arbejde og kom tit ikke i Seng før Kl. 2 om Natten.

Skilling paa Skilling blev lagt til Side, og en Dag stod de ved Maalet: en lille Ejendom paa 10 Tdr. Land udpint, sumpet Jord med gamle, faldefærdige Bygninger. Havde det været et Slæb, inden de kom saa vidt, saa blev det mange Gange værre efter. Men forinden havde de da faaet 4 Børn. Den førstefødte, en lille Dreng, var dødfødt. »Jeg græd over den døde og syntes, at Livet var uden Mening,« sagde Bedste, men Jordemoderen trøstede og sagde: »Til næste Aar kommer jeg igen, og saa gaar det nok bedre.« Og det gik, som Jordemoderen havde sagt. Aaret efter, 1. Juledag blev min Far født. 14 Maaneder efter kom en Pige, men saa sagde Bedste: »Nej, holdt Adam Jensen, det er for galt, 3 Børn paa 2 Aar.« (Naar Bedste blev alvorlig, kaldte hun Bedstefar ved fuldt Navn). Hun havde mærket Sult og Savn nok i sine Barneaar, hun ønskede ikke at sætte Børn i Verden til samme Skæbne. Der gik da ogsaa 7 Aar, inden de fik den sidste – en Pige.

Min Far var 12 Aar gammel, inden de overtog føromtalte Ejendom, som dengang knapt kunde føde 1 Ko og 2 Heste. Nu skulde saa desuden 5 Mennesker have Føden der. Men de var nøjsomme, og det gik. »Det gjorde mig tit ondt, naar din Far bad om Sukkermad, og jeg maatte svare ham: »Jeg har ingen Sukker, min Dreng.« Men

han var saadan en god Dreng, for saa sagde han gerne: »Jamen Mor, saa en Fedtemad med Salt paa, det ved jeg da, du har.«

»Ak ja,« sagde Bedste, »hvor var vi fattige.« Bedstefar drog stadig paa Arbejde, men nu havde han Heste og Vogn med. Han kørte Brænde i Skovene, brød Sten op i Marken, slog dem og kørte dem paa Kommunens Veje. Han drænede al sin Jord, kørte Mergel paa alle Skifterne, fik efterhaanden en saadan Drift paa Ejendommen, at den kunde føde dem ordentligt. Men hvad har han ikke lagt af Arbejde paa den Plet Jord for at skabe et Hjem for sig og sine.

Stalden var ved Siden af Køkkenet, og paa et Stykke var Muren faldet sammen. Min Far og Bedste fik ved fælles Hjælp en ny muret op. »Han var saadan en god Dreng,« var Bedstes stadige Omkvæd, naar hun fortalte om de Dage.

Far kom ud at tjene nogle Aar efter Konfirmationen, men kom senere i Lære. Mine Fastre kom kun lidt hjemmefra. I Sylære et halvt Aars Tid. Bedste kunde ikke slippe dem. Hun mente vel at gøre alting godt paa den Maade og havde stadig sin triste Barndom og Ungdom i Tankerne. Derfor mente hun, det var bedst paa den Maade.

Da Far og Mor blev gift, fik de en Byggegrund paa Bedstefar's Jord, og det samme gjorde den ene Faste. Den anden Faste kom til at bo paa en Naboejendom, saa Bedste beholdt alle sine Børn omkring sig, saa længe hun levede. Mine Bedsteforældre beholdt Ejendommen, til de var over 70 Aar, saa byggede de sig et lille Hus paa endnu en Plet af Ejendommens Jord, saadan at der nu laa tre Huse paa Række.

Hun døde 87 Aar gammel, aandsfrisk til det sidste. Hele Familien har Minder fra hendes flittige Hænder. Hun har syet Puder og Billeder til os alle. Hendes sidste Arbejde var et Par Strømper til vor lille Pige. De strikkede hun 14 Dage, før hun døde.

Jenny Nielsen.

Det gamle Husmandssted
Nordsjællandsk Folkemuseum

FORSKELLIGT

Oluf Jensen til Minde

Ved Museumsforeningens Generalforsamling den 8. Juni 1966 udtalte Anders Uhrskov følgende:

Siden vi sidst var samlede, er et af Bestyrelsens ældste Medlemmer afgaaet ved Døden. Det er *Oluf Jensen*, i mange Aar Forstander for Slangerup Landbrugsskole og ligeledes i mange Aar Formand for Frederiksborg Amts Landboforening.

Nordsjællandsk Museumsforening blev stiftet ved et Møde paa Hotel »Kronprinsen« Mandag den 23. Oktober 1922. Oluf Jensen var ved den Lejlighed Dirigent, og da jeg havde fremlagt Planen, som gik ud paa at flytte et Husmandssted fra Stavnsbaandstiden, som Sognefoged Christoffer Larsen, Lavø, havde lovet at skænke til et eventuelt Museum, tog Oluf Jensen Ordet og gav Planen sin varme anbefaling. Dette var af umaadelig Værdi.

Foreningen blev stiftet og Oluf Jensen valgt ind i Udvalget, senere Bestyrelsen, og havde Sæde her til sin Død, altsaa i over 43 Aar.

Der blev oprettet Kredse Amtet over, og Oluf Jensen blev Kredsfornand for Slangrup, et Hverv, han røgtede med stor Dygtighed. Han gik selv rundt og krævede Kontingentet op – han kunde jo have sendt en anden.

Vi havde siden den Glæde at bringe hans Erindringer i »Kultur og Folkeminder«, hvorfra de blev bragt videre i min Bog »Landsbyfolk«.

Kort udtrykt kan man sige, at Oluf Jensen var *en god dansk Mand*, som vi kan være glade ved at kalde *vor Landsmand*.

Vi vil vide at ære hans Minde!

Frederiksborg Amts Centralsygehus

I den tidligere Medicinaldirektør, Dr. med. *Johannes Frandsens* meget læseværdige Bog »Dr. Frandsens Erindringer«, 1966, finder man en særlig Omtale af vort Centralsygehus, en Omtale, vi her i Nordsjælland kan være glade og stolte af.

Side 164 læser man følgende: »Af Krigstidens nybyggede Sygehuse kunde Frederiksborg Amtsraad den 30. Marts 1943, midt i Besættelsestiden, indvie sit smukke, arkitektonisk rent danske Centralsygehus i Hillerød. Dronningen var der og Kronprinsen og Kronprinsessen sammen med mange andre i festligt Samvær under stilfulde og stilfærdige Former i Sammenhold og i Tro paa Fremtiden. I stejl Trods mod Undertrykkerne, der nok havde Kræfter til at tage det aflagte i Brug, men ikke Mod til at krænke, hvad der her blev indviet til Helsebod og Velsignelse for Landets egne. Amtmand *Kay Ulrich* var Festens statelige og myndige Vært.«

Side 208 hedder det: »*Vor Tids stolte Bygningsværker blev ikke Borge og smukke Slotte, men Sygehuse, Menneskekærlighedens Symbol.*«

Beretning om Folkemuseets virksomhed

Museet har i 1965 gennemgået samtlige genstande af metal i udstillingsbygningen med henblik på en systematisk konservering, der

er blevet særlig aktuell, efter at der i museet er blevet indlagt centralvarme.

I det forløbne år blev installationen af både elektrisk lys og fjernvarme færdig, men arbejdet kunne først afsluttes omkring 1. juli, hvorfor museet holdes lukket i juni måned, hvilket naturligvis har påvirket besøgstallet. Museet har i 1965 haft 1018 besøgende i de to måneder, der var åbent.

På Hillerød Handelsskole har museet i samarbejde med skolen arrangeret en ny serie småudstillinger med genstande fra samlingerne i udstillingsbygningen. Disse udstillinger, der har været åbne og offentligt tilgængelige i vintermånederne, hvor museet har lukket, har omfattet en lang række emner bl. a. Tidsregning og Almanak, Nytår, Gammelt dansk Glas, 9. April 1940–1965, Mål og vægt, Lys og Lygte.

Museet har haft et udmærket samarbejde med Den nordiske Lejrskole, der har sendt en del hold til husmandsstedet, hvor man har arbejdet ud fra de arbejdsopgaver, museet har udarbejdet til lejrskolebrug.

Blandt de skoler, der i 1965 har besøgt museet, kan nævnes Møllergatens skole, Oslo, Horsens Kommuneskole, Hillerød Handelsskole, Hillerødsholmsskolen, Ulkebøl skole samt en gruppe gymnasieelever fra Stockholm.

Museet har i årets løb modtaget en række gaver, for hvilke man takker hver enkelt giver hjerteligt.

I aftenhøjskoler og foreninger har museets leder holdt foredrag om museet og dets samlinger samt om historiske emner med tilknytning til Nordsjælland.

Nils Gustafsson.

Museumsforeningen

Ved Nordsjællandsk Museumsforenings Generalforsamling den 8. Juni 1966 meddelte Anders Uhrskov, at han paa Grund af sin fremrykkede Alder ikke ønskede at fortsætte som Formand, mens han fortsætter som Redaktør af »Kultur og Folkeminder«. Bestyrelsen vil senere konstituere sig. Som nyt Medlem af Bestyrelsen valgtes Konsulent H. O. Stryhn, Hillerød.

Bestyrelsen bestaar herefter af: Sparekassedirektør *O. Blinkenberg Nielsen* (Kasserer), Amtmand *J. Elkjær Larsen*, Direktør *Nils Gustafsson* (Leder af Folkemuseet), Malermester *Nicolaj Jensen*, Holløse, Museumsdirektør *Jørgen Paulsen*, Dr. phil. *Jan Steenberg*, Fredensborg, Borgmester *W. Stenberdt*, Konsulent *H. O. Stryhn* og Forfatter *Anders Uhrskov* (Redaktør af »Kultur og Folkeminder«).

Mueumsforeningen har 566 Medlemmer. Som Følge af de stærkt stigende Fremstillingsudgifter havde Museumsforeningen i Fjor et stort Underskud paa »Kultur og Folkeminder«. I Anledning heraf vedtog Generalforsamlingen at forhøje Kontingentet til 10 Kr.

K r e d s f o r m æ n d: Ammindrup (Parcellist *Magnus Andersen*), Farum (Overlærer *E. Ougaard*), Fredensborg (Overlærer Fru *Else Sørensen*), Frersvang og Harløse Overdrev (Muremester *Vilh. Nielsen*), Helsingø og Højbjerg (Gaardejer *Frede Baun*), Holløse (Malermester *Nicolaj Jensen*), Humlebæk (Overlærer *Jakob Rosenkilde*), Hørsholm (Gartner *Jens Petersen*) Jægerspris (Overlærer *H. Sveegaard*), Kagerup (Elektroinstallatør *Svend Pedersen*), Lavø (Parcellist *Alfred Christensen*), Ramløse (Gaardejer *Erland Nielsen*), Skærrød, Aagerup og Taagerup (Gaardejer *Chr. Sørensen*), Slangerup (Malermester *A. Kaarup Nielsen*), Tjæreby (Fru *Gerda Nielsen*, Meløse), Store og Lille Lyngby (Gaardejer *Bent Christoffersen*), Store Rørbæk og Snostrup (Parcellist *Axel Jacobsen*), Sundbylille (Gaardejer *Anders Hansen*), samt Hillerød og Omegn.

I Tilskud til Museumsforeningens Arbejde har man for Finansaaaret 1965–66 modtaget følgende Beløb: Fra Ministeriet for kulturelle Anliggender 5438,90 Kr., fra samme: Ekstraordinært Tilskud til tekniske Forbedringer 3000 Kr., *Frederiksborg Amt* 500 Kr., *Hillerød Kommune* 1000 Kr., *Frederiksborg Amts Sparekasse* 700 Kr., *Hillerød og Omegns Bank* 200 Kr., *Nordsjællands Bank* 200 Kr., *Asminderød–Grønholt Kommune* 100 Kr., *Melby Kommune* 25 Kr., *Farum Kommune* 50 Kr., *Esbønderup–Nødebo Kommune* 50 Kr., *Lillerød Kommune* 50 Kr., *Slagslunde–Ganløse Kommune* 50 Kr., *Frederiksborg Slotsogn* 50 Kr., *Græsted–Maarum Kommune* 25 Kr. og *Ramløse–Annisse Kommune* 20 Kr.

Bestyrelsen for Nordsjællandsk Museumsforening bringer sin bedste Tak for disse Tilskud.

INDHOLD

	Side
H. C. Andersen i Nordsjælland	3
Jan Steenberg	25
En gammel Landsbyhaandværker fortæller	36
Fra en gammel Gaard i Horns Herred	41
Det gamle Guld	45
Margrethe Larsen fyldte hundrede Aar	63
Frederik Nielsen	67
Min Bedstemor var omvandrende Sypige	71
Forskelligt	75

Hvor andet ikke er angivet, er Bidragene affattet eller tilrettelagt af Anders Uhrskov.

BILLEDER

	Side
H. C. Andersen. Efter Maleri af <i>Alb. Küchler</i>	11
Bibelske Spørgsmaal og Giensvar	23
Jan Steenberg	25
Hjemmelavet Kurv	35
Vilh. Nielsen som Garder	37
Sulekar	40
En Brudekrans af kunstige Blomster	62
Margrethe Larsen	65
Sølvhovedvandsæg	66
Frederik Nielsen	69
Det gamle Husmandssted	75